

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет економіки та управління

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування ВННІЕ

КРИЖАНІВСЬКИЙ Андрій Анатолійович

**ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ**

Спеціальність: 281 – Публічне управління та адміністрування
Освітньо-професійна програма – Публічне управління та адміністрування
Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ПУАм-22
А.А. Крижанівський

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	6
1.1. Сутність та особливості соціально-економічного розвитку територіальних громад	6
1.2. Соціально-економічний розвиток територіальних громад та його організація	11
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА ПРИКЛАДІ СТРИЖАВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	17
2.1. Соціально-економічна характеристика територіальної громади	17
2.2. Структура, склад та організація праці органів місцевого самоврядування територіальної громади	23
2.3. Стратегія соціально-економічного розвитку Стрижавської територіальної громади	29
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	40
3.1. Перспективи соціально-економічного розвитку територій	40
3.2. Вдосконалення соціально-економічного механізму забезпечення добробуту територіальної громади	47
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Впровадження принципів сталого соціально-економічного розвитку, застосування передових інфраструктурних рішень, забезпечення доступу до високоякісних послуг та покращення рівня добробуту громадян відкривають нові можливості для прогресивного розвитку спроможних громад, у тому числі в межах сільської місцевості. У нинішніх умовах територіальні громади мають доступ до широкого арсеналу інструментів розвитку, які були успішно застосовані в економічно розвинутих країнах. Зарубіжний досвід їхнього впровадження в контексті українських реалій є надзвичайно цінним. Без ретельного аналізу поточного стану соціально-економічного розвитку громад неможливо розробити ефективний механізм впровадження інструментів моніторингу, що підкреслює важливість і актуальність обраної проблематики дослідження.

Питання децентралізації та її дії на розвиток територіальних громад в Україні активізувала увагу великої кількості українських науковців. Зокрема, Л. Пронько, О. Шевченко, Т. Колесник, В. Жаліло зосередили свою увагу на вивченні наслідків процесу децентралізації влади в державі та детально проаналізували можливості, які вона відкриває для розвитку територіальних громад. Соціально-економічний розвиток ОТГ через призму децентралізації досліджували у своїх працях І. Сторонянська, І. Гринчишин, В. Пальчук, Н. Струк, Х. Патицька, З. Сірик та інші вчені, які аналізували це явище з різних точок зору. Таким чином, актуальність даної теми дослідження зумовлена також необхідністю запровадження інноваційних підходів в управлінні соціально-економічним розвитком на локальному рівні, зокрема через застосування екологічно чистих виробництв, цифрових технологій, та підвищення енергоефективності.

Об'єкт дослідження: Стрижавська територіальна громада.

Предмет дослідження - соціально-економічний розвиток територіальної громади (ТГ) та шляхи його оптимізації.

Метою дослідження є вивчення соціально-економічного розвитку територіальних громад та визначення шляхів його удосконалення. Завдання роботи полягають у наступному:

- вивчення організації управління розвитком територій на рівні місцевого самоврядування;
- аналіз науково-теоретичних аспектів соціально-економічного розвитку територіальних громад в Україні, дослідження поняття, характеристик та видів цього процесу, а також особливостей їхнього соціально-економічного розвитку;
- оцінка поточного стану та соціально-економічного розвитку Стрижавської територіальної громади;
- надання організаційно-економічної характеристики органу місцевого самоврядування (ОМС) та його матеріально-технічного забезпечення, аналіз структури, складу та організації діяльності ОМС;
- здійснити аналіз стратегії соціально-економічного розвитку Стрижавської територіальної громади;
- запропонувати рекомендації щодо формування шляхів оптимізації соціально-економічного розвитку територіальних громад через удосконалення механізму фінансового забезпечення діяльності ОТГ й інструментів локального економічного розвитку.

Для досягнення поставлених завдань у дослідженні застосовано такі методи наукового аналізу: системний аналіз та комплексний підхід, конкретизація та абстрагування, діалектичний підхід, історичний та логічний аналіз, порівняльне дослідження та статистичні методи порівняння.

Інформаційною основою кваліфікаційної роботи є нормативно-правові акти, статистичні видання, фінансова документація Стрижавської територіальної громади, а також наукові дослідження вітчизняних та іноземних фахівців.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що економічний розвиток територій виступає основою та важливим чинником підвищення якості життя населення. Через взаємопов'язані процеси економічного прогресу створюються умови для покращення рівня освіти та медичних послуг, споживчих

можливостей, зростання доходів громадян. Крім того, формується середовище, що сприяє підвищенню самоповаги людей завдяки розвитку політичних, соціальних, економічних і інституційних систем, спрямованих на посилення престижу особистості в суспільстві.

Практична значущість отриманих результатів полягає в їхньому потенціалі для застосування при розробці Стратегії соціально-економічного розвитку Стрижавської територіальної громади на майбутній період, а також для формування та реалізації короткострокових цілей соціально-економічного розвитку локального простору. Використання запропонованих висновків допоможе вдосконалити соціально-економічний механізм забезпечення добробуту територіальної громади.

Структура та обсяг праці. Робота сформована вступом, трьома розділами, висновками, має перелік використаних джерел. Праця загальним обсягом 58 сторінка комп'ютерного тексту має 3 таблиці, 15 рисунків, 2 додатки, перелік використаних джерел із 53 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

1.1. Сутність та особливості соціально-економічного розвитку територіальних громад

Соціально-економічний розвиток регіону доцільно трактувати як еволюцію суспільної системи в просторі, з урахуванням усього спектру чинників соціально-економічного спрямування. Серед найважливіших проблем соціально-економічного розвитку просторових систем України на сьогодні варто виділити наступні: недоліки механізмів фінансово-бюджетної підтримки соціально-економічного прогресу регіонів; невідповідність чинної системи адміністративно-територіального поділу сучасним економічним умовам і вимогам ефективності публічного управління; збереження сировинної спрямованості економік регіонів; висока енерго- та ресурсоемність виробничих процесів; диспропорційність й незбалансованість розвитку між територіями. Розвиток економічних перспектив розвитку соціальної сфери сільської місцевості можливий через стимулювання промислової переробки сільськогосподарської продукції. В свою чергу, соціальний прогрес залежить від створення відповідної соціальної інфраструктури, забезпечення високоякісних адміністративних послуг та доступу до первинної медичної допомоги. Отже, необхідно забезпечити інтеграцію, здійснити оцінку та виявлення ресурсного потенціалу громади (рис. 1.1).

Використання механізмів державного управління повинно сприяти динамічному розвитку регіонів, активізувати їх ресурсний потенціал і використовувати переваги конкретних територій. У цьому контексті державна регіональна політика повинна забезпечити створення ефективних органів влади, а також здійснити фінансове, економічне та нормативно-правове забезпечення,

поєднуючи загальнодержавні та локальні інтереси. Одним із ключових факторів у соціально-економічному розвитку регіонів є реформа децентралізації. Сучасні підходи до регіональної політики розвитку акцентують увагу на децентралізації державної влади, партнерстві між її різними рівнями та неурядовим сектором, а також на взаємозв'язку між економічним розвитком і рівнем самодостатності регіонів.

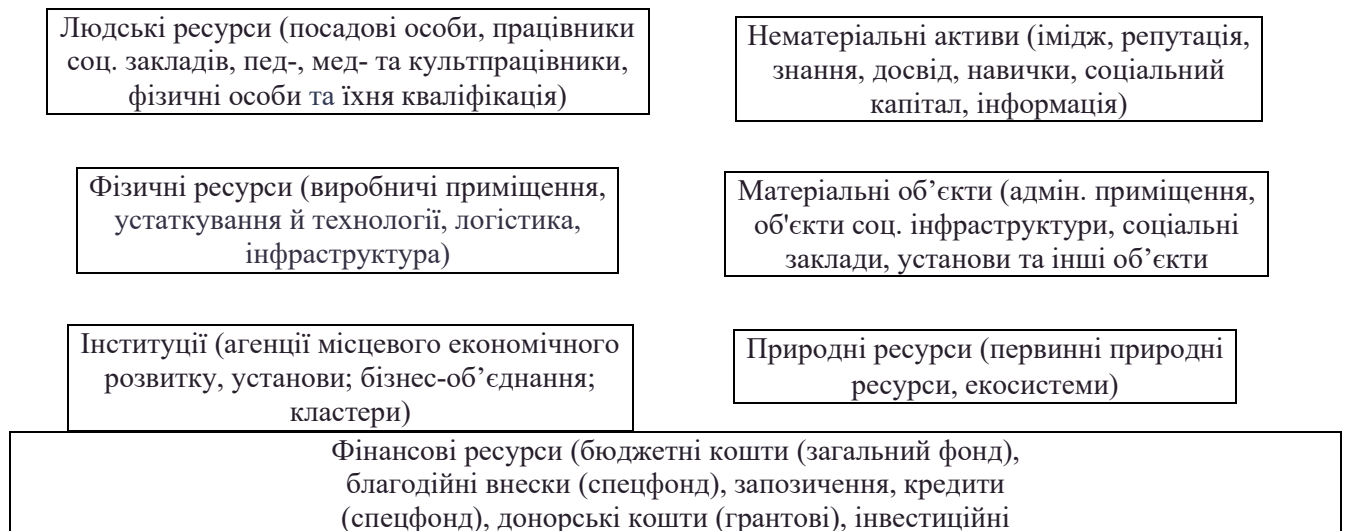

Рис. 1.1. Ресурсна основа соціально-економічного розвитку територіальних громад. Джерело: побудовано за даними [22; 24; 29]

В Україні на сьогодні зіштовхуються проблеми фінансування витрат на соціально-економічний розвиток на місцевого рівня, які «взаємодіють з новими викликами, спричиненими реформами в країні. Ці зміни підкреслюють необхідність кардинальних трансформацій у практиці управління фінансовими ресурсами не лише на державному рівні, а й у регіонах та територіальних громадах, з метою усунення диспропорцій у фінансовому забезпеченні окремих територій та зниження напруженості у міжбюджетних відносинах. Насправді, саме від децентралізації залежить темп соціально-економічного розвитку територіальної громади» [2]. Основна місія децентралізації в Україні це

«передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам

місцевого самоврядування, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізувати найбільш успішно» [9].

Виокремлюють наступні види децентралізації:

- «адміністративна: передача певних управлінських функцій (розширення прав і компетенцій) місцевим органам влади» [16];
- «політична: делегуванням політичної влади на місця - субнаціональним органам управління, які політично підзвітні місцевим виборцям» [11];
- «ринкова: питання оптимізації виробничих процесів на засадах використання ринкових механізмів» [10];
- «економічна: запровадження делегування та повного скасування обмежень на приватний бізнес, який конкурує з державними підприємствами» [3];
- «бюджетна: надання органам місцевого самоврядування видаткових повноважень для виконання їхніх самостійних функцій через розподіл видаткових обов'язків між різними рівнями бюджетної системи, реалізацію делегованих повноважень, а також посилення фінансової самостійності місцевих бюджетів. Це досягається шляхом спрощення процедур отримання місцевих запозичень і розширення доступу до внутрішніх та міжнародних фінансових ринків» [15];
- «фіскальна: передача ресурсів з центра на місця, тобто розширення прав і компетенцій органів місцевого самоврядування у сфері місцевих фінансів» [13];

Останні два аспекти разом формують фінансову децентралізацію - один із найзавершеніших і, без сумніву, найпрозоріших видів децентралізації, оскільки вона безпосередньо пов'язана з бюджетними процесами. Цей підхід сприяє підвищенню конкуренції серед ОМС, покращенню ефективності їхньої роботи та стимулює соціально-економічний розвиток. ОМС мають глибше розуміння потреб своїх громадян, що забезпечує більш адресний і ефективний підхід порівняно з центральною владою.

Свого часу дослідник Р. Масгрейв підкреслив, що фінансова децентралізація повинна спиратися на такі основні принципи:

- «принцип централізованого перерозподілу: політика перерозподілу має здійснюватися центральними органами влади, які мають для цього необхідні

інструменти» [21];

- «принцип відповідності: рішення про створення суспільних благ повинні прийматися громадянами, які проживають у межах території, де ці послуги будуть надаватися, та фінансують їх шляхом сплати податків» [40].

- «принцип національно значущих благ: надання благ, які мають важливе значення для підтримки національних інтересів або створення яких супроводжується просторовими зовнішніми ефектами, може стимулюватися центральною владою через виділення цільових трансфертів на їх виробництво» [2].

- «принцип фінансового вирівнювання: забезпечення рівноваги між бюджетами адміністративно-територіальних одиниць із різними рівнями забезпеченості повинно проводитися на центральному рівні» [1].

Передумови утворення місцевих бюджетів мають забезпечувати мотивацію органів місцевого самоврядування до зростання доходів і раціонального використання бюджетних ресурсів. Проте аналіз місцевих бюджетів України демонструє, що чинні підходи до їх формування не сприяють створенню економічних стимулів для розвитку регіонів, розширення місцевої податкової бази та підвищення ефективності управління бюджетними коштами.

Механізми фінансування, які передбачають передачу трансфертів між бюджетами різних рівнів, були змінені через впровадження нової системи вирівнювання на основі загальнодержавних податків (зокрема, податку на прибуток і податку на доходи фізичних осіб), залежно від рівня доходів на одного мешканця. Інші платежі не підлягають вирівнюванню і залишаються у розпорядженні місцевих бюджетів. Такий підхід забезпечує ресурсну підтримку місцевих бюджетів і стимулює органи місцевого самоврядування до залучення додаткових фінансових ресурсів і розширення податкової бази. Для різних рівнів локальних бюджетів зміни у структурі міжбюджетних трансфертів передбачають скасування всіх наявних видів спеціалізованих трансфертів і заміну їх універсальними формами фінансування, такими як субвенції та дотації. Зокрема, запроваджено такі механізми: освітня субвенція, базова дотація, субвенція на підготовку робітничих кадрів, субвенція на реалізацію медичних заходів у рамках

окремих державних програм, медична субвенція, а також реверсна дотація, яка перераховується з місцевих бюджетів до державного.

Більшість трансфертів (45%) мають чітко визначене цільове призначення. Ключовим аспектом фінансової децентралізації є формування фінансово стійких і самодостатніх територіальних громад. Цей процес суттєво змінив підходи до фінансування розвитку територій у останні роки:

- «по-перше, відбулася зміна з політики фінансування задекларованих публічних послуг на фінансування фактично наданих послуг» [20];
- по-друге, «оптимізовано спектр публічних послуг і методи їх фінансового забезпечення шляхом значного розширення освітніх і медичних функцій органів місцевого самоврядування» [4];
- по-третє, «відбулися зміни щодо монополії комунальних або державних установ на ринку надання публічних послуг» [31].

Це сприяє створенню конкурентного середовища на ринку публічних послуг, покращенню їхньої якості та забезпеченню своєчасного надання, а також встановленню оптимального співвідношення між ціною та якістю послуг. Реформа децентралізації відкриває перед територіальними громадами реальні можливості для ефективного використання наявних фінансових ресурсів з метою вирішення актуальних проблем та стимулювання соціально-економічного розвитку.

Таким чином, фінансова децентралізація відіграє ключову роль у стимулюванні соціально-економічного розвитку територіальних громад. Вона відкрила нові можливості для територіального розвитку завдяки впровадженню сучасних підходів до управління ключовими сферами життєдіяльності громад, такими як освіта і охорона здоров'я та їх фінансування. Також це сприяло розширенню управлінських повноважень органів місцевого самоврядування, збільшенню джерел наповнення місцевих бюджетів, активізації міжмуніципального та державно-приватного партнерства, а також збільшенню обсягів підтримки проектів інфраструктурного й соціально-економічного розвитку через відповідні субвенції з державного бюджету та державний фонд регіонального розвитку. Ефективний розвиток територіальних громад на місцевому рівні

можливий лише за умови впровадження й розробки якісної державної політики та політики місцевого самоврядування, побудованих на принципах фінансової децентралізації.

1.2. Соціально-економічний розвиток територіальних громад та його організація

Створення об'єднаної територіальної громади відкриває можливості для налагодження ефективної взаємодії між державою та органами місцевого самоврядування. Це сприятиме розробці та реалізації проектів і рекомендацій, спрямованих на економічний і соціальний розвиток, а також на управління соціально-економічними процесами в об'єднаних територіальних громадах, що є частиною адміністративно-територіальних одиниць країни. Такий формат взаємодії дозволить об'єднаним територіальним громадам здобувати необхідний досвід і звертатися за консультаціями до держави щодо впровадження різноманітних ініціатив: у сферах освіти, охорони здоров'я, фінансів, бюджетування, соціального захисту та інших. Це сприятиме налагодженню співпраці та формуванню зацікавленості як органів виконавчої влади, так і місцевого самоврядування у спільному вирішенні актуальних питань. Візуалізацію цього процесу представлено на рисунку 1.2.

Попри тривалий перебіг війни, представникам влади вже зараз слід замислюватися над питаннями відновлення економіки та розвитку територій. Варто підкреслити, що досвід, отриманий Україною під час війни, чітко

засвідчує переваги самоорганізації населення над централізованим управлінням. Це проявляється як у економічній площині, зокрема через створення ефективних механізмів волонтерської підтримки Збройних сил, так і у військовій сфері. Експерти зазначають, що «на полі бою жорстка владна вертикаль ворога часто поступається гнучкості українських командирів і військових, які здатні оперативно приймати самостійні тактичні рішення» [5].

Рис. 1.2. Процес співпраці органів місцевого самоврядування та держави

Джерело: побудовано за даними [24; 29]

Отже, можна зазначити, що основним завданням на сьогодні є адаптація існуючої системи місцевого самоврядування в Україні до умов воєнного часу, що вимагає її чіткої та послідовної інституціоналізації із урахуванням досягнень попередньої децентралізації. У той же час, спроби «вбудувати» територіальні громади в жорстку вертикальну структуру влади можуть викликати більше труднощів, ніж принести користі, особливо з огляду на необхідність відновлення країни після війни. «Інституціоналізація тут, є процесом визначення і закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх у систему, здатну діяти у

напрямі задоволення деякої суспільної потреби» [36].

Основною метою органів місцевого самоврядування (ОМС) в умовах підвищення показників соціально-економічного розвитку територіальних громад є оперативне задоволення актуальних потреб фронту, а також налагодження процесів, що безпосередньо впливають на ефективність управління розвитком територій, з урахуванням сучасних викликів.

Перш за все, в цьому контексті варто звернути увагу на проблеми, пов'язані з релокацією бізнесу та переміщенням цивільного населення з східних, північно-східних та південних регіонів країни в центральні та західні області. Саме тут органи місцевого самоврядування стикаються з найбільшими викликами, що виникають через війну. Зокрема, йдеться про необхідність налагодження ефективної взаємодії з обласними та районними військовими адміністраціями для організації тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та релокованих підприємств. Також необхідно забезпечити відповідні умови для довгострокового перебування, з можливістю перепрофілювання бізнесу для тих, хто обере залишитися в місцях релокації на тривалий час або навіть постійно. Основною метою релокації бізнесу є збереження активів, виробничих потужностей, відновлення діяльності на благо економіки та збереження робочих місць. Для представників влади це є шансом радикально змінити економічний вектор розвитку, орієнтуючи його на відтворення «людського капіталу в умовах сучасних інноваційних економічних систем» [40].

Для місцевої влади першочерговим завданням повинно стати формування дієвих механізмів моніторингу релокованих бізнесів та внутрішньо переміщених осіб, включаючи їх диференціацію на три основні категорії:

- 1) «перша категорія - транзитні особи (ті, хто оселився в громадах на короткотривалий період: від кількох днів до кількох місяців. Необхідно лише створити прийнятні умови їх тимчасового проживання, включаючи доступ до якісного побутового обслуговування, продовольчого забезпечення та Інтернет-зв'язку» [19].

- 2) «друга категорія - групи тимчасового перебування (очікуваний термін

проживання на території громади - від кількох місяців до одного року). Вимагають до себе значно більшої уваги з боку місцевої влади; додаткових зусиль зі створення належних житлових і побутових умов. Крім того ці люди (включаючи підприємців) можуть робити доволі вагомий внесок в економічний розвиток громади, особливо якщо це висококваліфіковані фахівці важливих спеціальностей» [33].

3) «третя категорія - переселенці, орієнтовані на постійну зміну місця проживання, включаючи здійснення безповоротної релокації свого бізнесу зі Сходу або Півдня країни у Центр чи на Захід. ВПО та підприємці, які в силу різних причин не планують повертатися, вимагають до себе особливої уваги» [7].

По-перше, якщо мова йде про учасників бізнес-середовища, місцевим органам влади громад (а також регіонів), де вони оселилися, необхідно чітко визначити пріоритетні напрямки підприємницької діяльності, які будуть відповідати стратегічним цілям розвитку конкретної громади чи регіону, і отримуватимуть основну підтримку від ОМС. По-друге, для даних типів бізнесу варто вже зараз розпочати формування належної виробничої інфраструктури, наприклад, через створення індустріальних, промислових, наукових та технологічних парків, а також промислових зон. По-третє, необхідно розробити ефективний механізм скоординованої релокації компаній та їх потенційних працівників. Для цього необхідно передбачити будівництво нових житлових об'єктів у зонах потенційного розташування нових промислових підприємств та індустріальних парків, а також розпочати розвиток відповідної соціальної, інженерної та маркетингової інфраструктури, враховуючи наявність порожніх приміщень та будівель. Ще одним важливим завданням для органів місцевого самоврядування є оптимізація та організація процесів просторового планування для релокованих підприємств і ВПО. Це завдання безпосередньо пов'язане із удосконаленням і оновленням стратегій соціально-економічного розвитку.

Крім того, важливим завданням представників ОМС є розширення співпраці з європейськими донорськими організаціями щодо розвитку та модернізації інфраструктури відповідних громад, а також підготовка до реалізації проєктів повоєнного соціально-економічного відновлення. Для ефективного використання

грантових інструментів місцева влада повинна мати необхідні компетенції. (рис. 1.3)

Компетентності місцевої влади для реалізації грантових інструментів соціально-економічного розвитку територіальної громади		
Вміння обирати та чітко формулювати стратегічні й оперативні цілі соціально-економічного розвитку та діяльності ОТГ	Вміння взаємодіяти із зовнішнім середовищем, зокрема з донорами, центральним урядом, місцевою громадою. ОГС, ГО, ОСББ	Наявність досвіду, фахова підготовка п особистісні якості виконавців проєктів (вміння розробляти проєкти: навички виокремлення п формулювання соціально-економічних проблем; вміння аналізувати необхідну інформацію; навички бюджетування проєктної діяльності)

Рис. 1.3. Компетентності місцевої влади в реалізації грантових інструментів соціально-економічного розвитку ТГ. Джерело: побудовано за даними [24; 29]

Грантові інструменти, зокрема грантові програми та матеріально-технічна допомога, часто комбінуються з іншими механізмами фінансування локального соціально-економічного розвитку, такими як кредити від міжнародних фінансових організацій. В умовах активних бойових дій на півдні та сході України європейські партнери в основному зосередилися на військовій підтримці нашої країни та допомозі біженцям, які були змушені виїхати до їхніх країн.

Тому вже сьогодні, надзвичайно важливо посилювати співпрацю з європейськими партнерами на регіональному, місцевому та державному рівнях, зокрема з організаціями громадянського суспільства та державними установами. Це сприятиме запуску нових проєктів й програм, спрямованих на підготовку наших представників бізнесу, влади, громадських організацій, ОСББ, ОСН та окремих громадян до повоєнного етапу соціально-економічного розвитку. У цьому процесі ОМС та ТГ мають стати основними ініціаторами, особливо коли йдеться про регіони та громади, які розташовані далеко від зон бойових дій, але близько до кордону з ЄС.

Формування «інституційних пасток» зазвичай пов'язане з наявністю в соціально-економічному просторі держави певних інституційних прогалин, що призводять до зростання трансакційних витрат у процесі функціонування економіки. У наукових працях ці прогалини часто описують як «інституційний вакуум, інституційні розриви чи інституційні ями» [6]. Характерною рисою сучасного інституційного середовища є наявність інституційного вакууму - відсутність в певних просторово-часових рамках необхідних учасників та «правил гри, які забезпечують поступальний розвиток суспільної системи» [32]. Це стосується, зокрема, формування основ повоєнного соціально-економічного відновлення України, особливо в контексті інтеграції нашої країни до ЄС та адаптації європейських цінностей до вітчизняного суспільного середовища.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА ПРИКЛАДІ СТРИЖАВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Соціально-економічна характеристика територіальної громади

«25 жовтня 2020 року відбулися чергові місцеві вибори, під час яких було обрано 26 депутатів Стрижавської селищної ради та селищного голову Михайла Івановича Демченка» [31]. Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 707-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Вінницької області» [43], до складу Стрижавської територіальної громади увійшли 6 територіальних громад, що складаються з 13 населених пунктів: Лаврівська сільська рада: с. Медвідка, с. Лаврівка; Пеньківська сільська рада (Літинський район): с. Бруслинівка, с. Пеньківка, с. Супрунів, с. Підлісне; Дорожненська сільська рада: с. Дорожне; Стрижавська селищна рада: смт Стрижавка, селище Славне; Мізяківсько-Хутірська сільська рада: с. Тютюнники, с. Переорки, с. Мізяківські Хутори, Сосонська сільська рада: с. Сосонка; Липовецькій територіальній громаді належить єдиний представницький орган - Липовецька міська рада. Адміністративним центром громади стало селище міського типу Стрижавка

«Станом на 1 січня 2023 року загальна чисельність населення Стрижавської територіальної громади становить 22 350 осіб. Густота населення складає 92,7 осіб на квадратний кілометр, з яких 12 508 осіб проживають у міських населених пунктах, а 9 842 особи - в сільських. Чисельність населення на цю дату представлена на рис. 2.1. Стрижавська територіальна громада розташована в центральній частині Вінницької області, в 10 км від міста Вінниця, 260 км від Києва та 127 км від кордону з Республікою Молдова. Найближчий міжнародний аеропорт, Гавришівка, знаходиться на відстані 16 км, а аеропорт Бориспіль - 285 км. Площа громади складає 241,1 км²» [44].

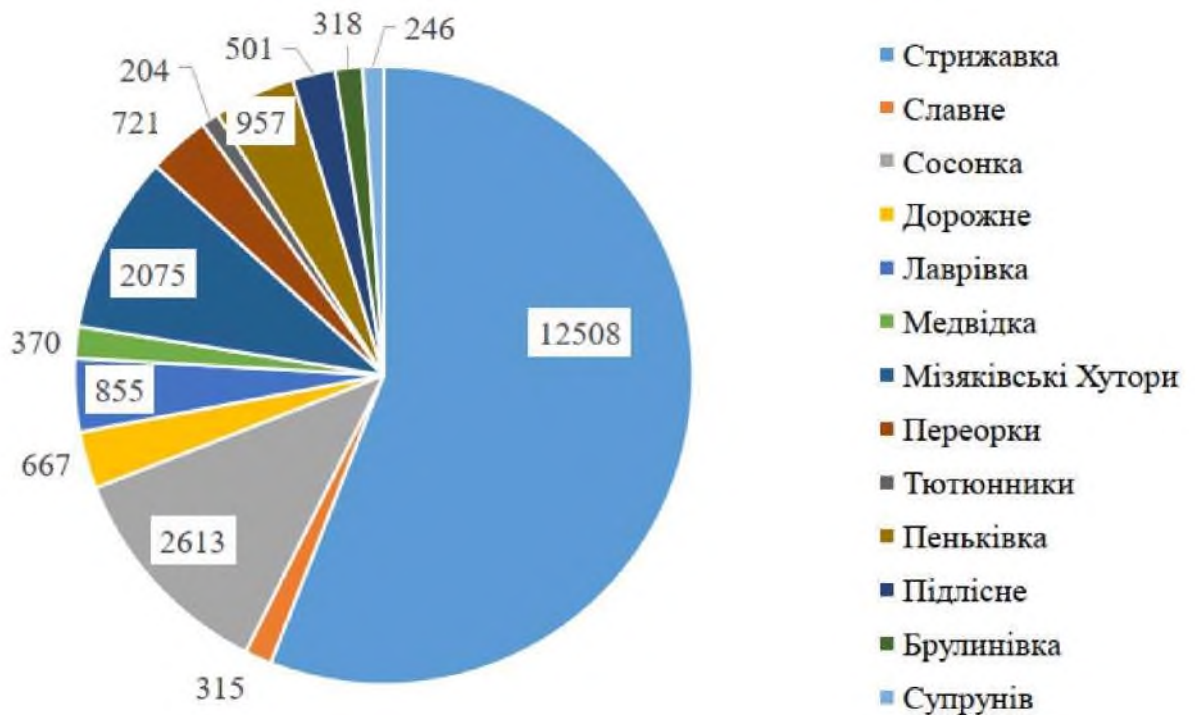
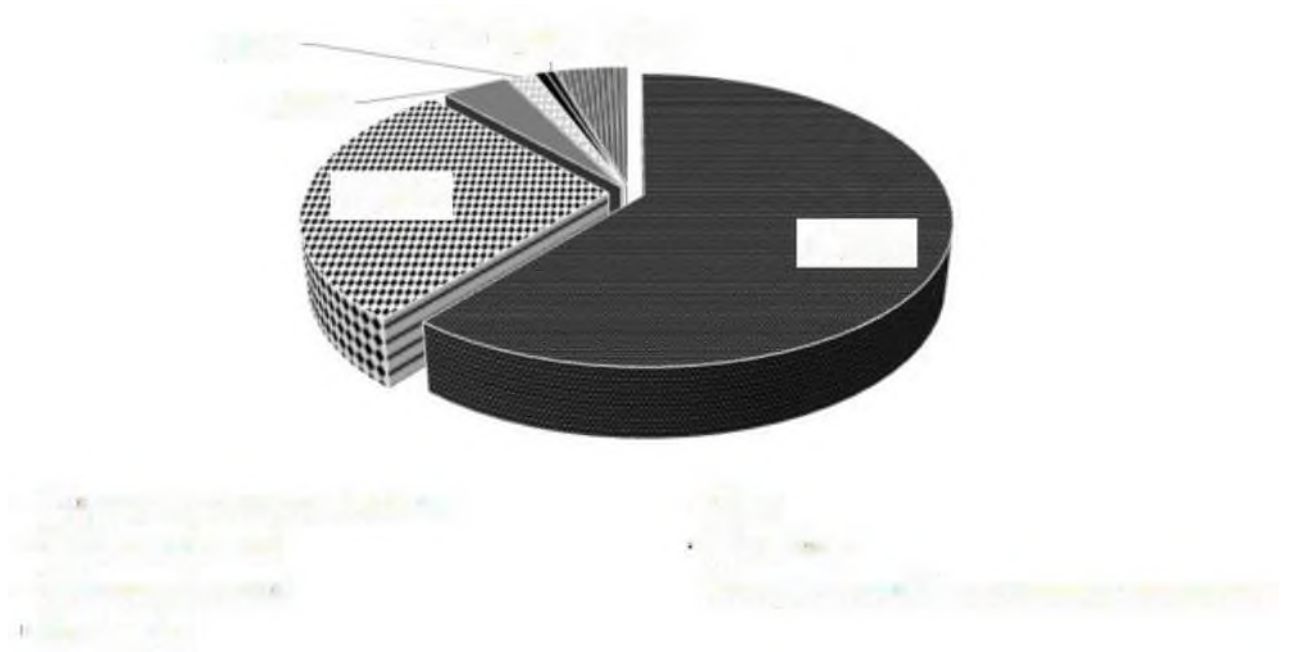

Рис. 2.1. Чисельність населення Стрижавської територіальної громади (осіб) за старостівськими округами, 2023 рік (населені пункти позначені за годинниковою стрілкою).
Джерело: побудовано автором за даними [44]

Через територію Стрижавської територіальної громади проходить автомобільна траса міжнародного рівня М21, яка частково збігається з європейським шляхом Е583. Громаді властиве стабільне транспортне сполучення з обласним центром - містом Вінниця. Дорожня інфраструктура громади включає понад 300 км доріг з асфальтобетонним покриттям, а також дороги з твердим покриттям та ґрунтові шляхи. Земельний фонд Стрижавської територіальної громади становить 24 110,71 га і відрізняється високим рівнем освоєності (рис. 2.2).

Економіка Стрижавської територіальної громади в основному базується на малому та середньому бізнесі, який відіграє ключову роль у наданні комерційних та соціально-побутових послуг місцевим жителям, виробництві аграрної продукції та є основним роботодавцем громади. Важливими підприємствами промисловості є ТОВ «Бетон-Центр» та ТОВ «Стрижавський граніт», які займаються видобутком декоративного та будівельного каменю, вапняку, гіпсу, крейди та глинистого сланцю. Також важливу роль у виробництві відіграє ПП-Фірма «Сітійрон», що спеціалізується на виробництві черепиці, цегли та інших

будівельних матеріалів із випаленої глини. ТОВ «Торговий дім ТВМ» займається

переробкою соняшника на нерафіновану соняшкову олію та виробництвом кормів для тварин.

Вигідні природно-кліматичні умови та наявність значних площ сільськогосподарських земель у населених пунктах, віддалених від обласного центру, створюють умови для інтенсивного сільського господарства. Це дає змогу вирощувати широкий спектр сільськогосподарських культур та

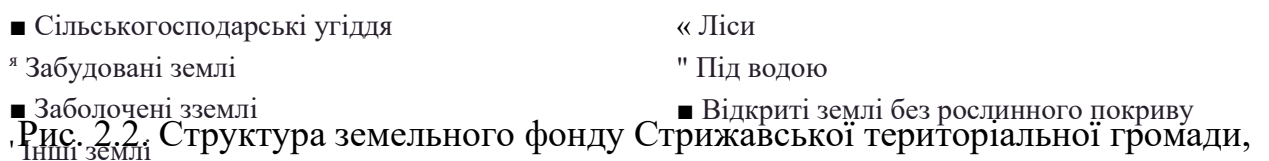

Рис. 2.2. Структура земельного фонду Стрижавської територіальної громади,

2023 р. Джерело: побудовано автором за даними [44]

отримувати високоякісні врожаї. Сільськогосподарську та аграрну діяльність на цій території реалізують ТОВ «Украфлора Вінниця», ФГ «Зелінського», ФГ «Агрохутірське», ФГ «Коливайло», ТОВ «Правнича компанія Справа», ФГ «Коберник», ФГ «Надія ЗВ», ПП «Агрофірма Батьківщина», ТОВ «Перспективи Сосонки», ФГ «Лаврівське», ТОВ «Аграрій+», ТОВ «Ювіс Плюс», ФГ «Перлина», ФГ «Родина В», ФГ «Пеньківка», ФГ «Кожухівського», ТОВ «АгроПоділля і К», які обробляють орендовані землі.

Основною спеціалізацією є вирощування зернових культур (жито, пшениця, кукурудза, ячмінь, гречка) та технічних культур (цукровий буряк, соя, соняшник, озимий ріпак.). Головними сферами зайнятості мешканців громади є торгівля, приватне підприємництво, фермерство, соціальна сфера та ведення особистих селянських господарств.

На території Стрижавської ТГ проживає значна кількість осіб, що належать до мало захищених та вразливих категорій населення. На обліку перебувають: 136 одиноких осіб, які отримують соціальну послугу «Догляд вдома», 5120 осіб пенсійного віку, 25 сімей і 56 дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах або перебувають під високим ризиком їх виникнення, 14 дітей, що перебувають під опікою, серед яких діти, позбавлені батьківського піклування ат діти-сироти, 21 сім'я з статусом внутрішньо переміщених осіб, 1500 осіб з інвалідністю, з них 88 діток, 266 сімей учасників бойових дій в складі об'єднаних сил, а також 275 сімей багатодітних і малозабезпечених. В громаді також функціонує комунальна установа «Центр надання соціальних послуг».

ЦНАП, як постійно діючий орган Стрижавської селищної ради, працює з метою забезпечення доступності та спрощення отримання адміністративних послуг. Мережа закладів освіти громади налічує 13 установ, серед яких «Дитячо-юнацька спортивна школа «Десна» та «Центр розвитку культури та дозвілля». На території громади розташовано 2 футбольних поля, 5 ігрових майданчиків, 7 спортивних майданчиків, а також 4 мультифункціональних майданчики з синтетичним покриттям.

«Загальна кількість дітей, що навчаються, становить 2163 учнів, 520 дошкільнят відвідують навчальні заклади, а 240 педагогічних працівників здійснюють освітню діяльність. Вихователями в дошкільних установах

працюють 50 осіб, 66 осіб займаються господарською частиною в дитячих закладах, технічний персонал складає 151 працівник. Також на території громади знаходиться Стрижавський дитячий будинок-інтернат для дітей з вадами розумового розвитку, де виховується 155 дітей у віці від 7 до 20 років» [43].

Структура надходжень місцевих бюджетів регулюється Бюджетним кодексом України, а також частково — законодавством про Державний бюджет на відповідний рік (особливо в частині трансфертів). Згідно з статтею 6 БКУ, доходи бюджету включають неподаткові та податкові надходження, а також доходи від операцій із капіталом. Бюджет на 2023 рік був сформований на основі

даних 2022 року щодо надходжень до бюджетів усіх органів місцевого самоврядування, що увійшли до складу громади, а також надходжень до бюджету Вінницького району, що припадали на Стрижавську ТГ. Обсяг доходів бюджету Стрижавської селищної територіальної громади (не враховуючи трансфертів з інших бюджетів) на 2023 рік склав 76462,878 тис. грн, з яких: за загальним фондом - 74859898 грн (97,9% від загальної суми доходів бюджету Стрижавської СТГ); за спеціальним фондом - 1614970 грн (2,1%).

Основним джерелом формування місцевого бюджету є податок та збір з доходів фізичних осіб, який становить 40 658,487 тис. грн. Частка цього податку в структурі власних доходів загального фонду складає 54,2%. Структура надходжень в бюджет Стрижавської територіальної громади зображена на рис. 2.3.

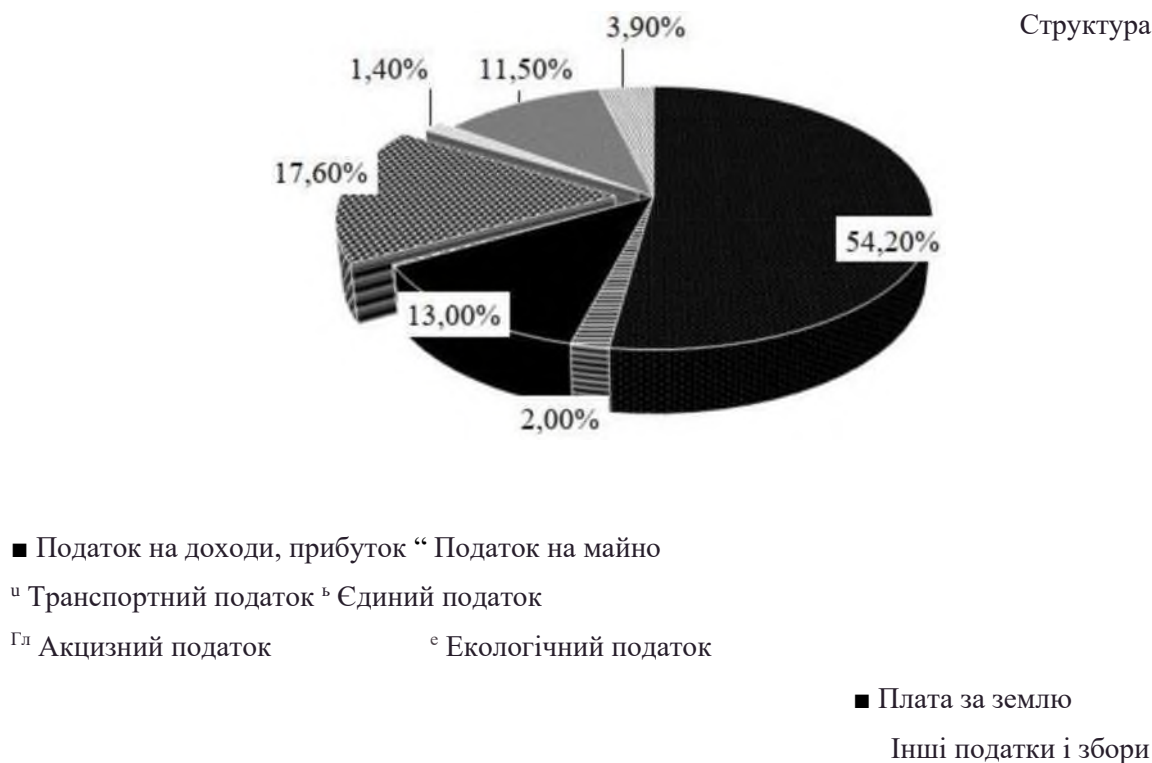

Рис.2.3. Структура дохідної частини бюджету Стрижавської ТГ, 2023 р.

Джерело: побудовано автором за даними [44]

Як показано на рисунку, місцеві податки складають 32,9 % (24742,962 тис. грн) від загальних надходжень до загального фонду. З цієї суми: плата за землю - 9658,223 тис. грн (13,0 %), єдиний податок становить 13187,037 тис. грн (17,6 %), податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки - 1 570,500 тис. грн

(2,0 %), а транспортний податок - 203,572 тис. грн (0,3 %). Акцизний податок у загальному фонді складає 11,5 % (8737,605 тис. грн). Інші податки та збори становлять лише 1,4 % (998,834 тис. грн) від загальних надходжень загального фонду.

Основним джерелом надходжень до спеціального фонду бюджету є власні доходи бюджетних установ, які складають 1451,220 тис. грн і становлять 96,1 % від загальної суми надходжень спеціального фонду. Екологічний податок приносить лише 3,9 % (62,760 тис. грн) від спеціального фонду.

«Обсяг видаткової частини бюджету Стрижавської селищної територіальної громади на 2023 рік становить 140948,185 тис. грн, у тому числі: 135105,898 тис. грн - видатки загального фонду та 5842,287 тис. грн - видатки спеціального фонду. Кошти місцевого бюджету, в першу чергу, спрямовуються на забезпечення функціонування соціально-культурної сфери територіальної громади (рис. 2.4). Так, на зазначені цілі заплановано 107950,293 тис. грн, що становить 76,6 % від загального обсягу бюджету територіальної громади, зокрема на галузі» [17]:

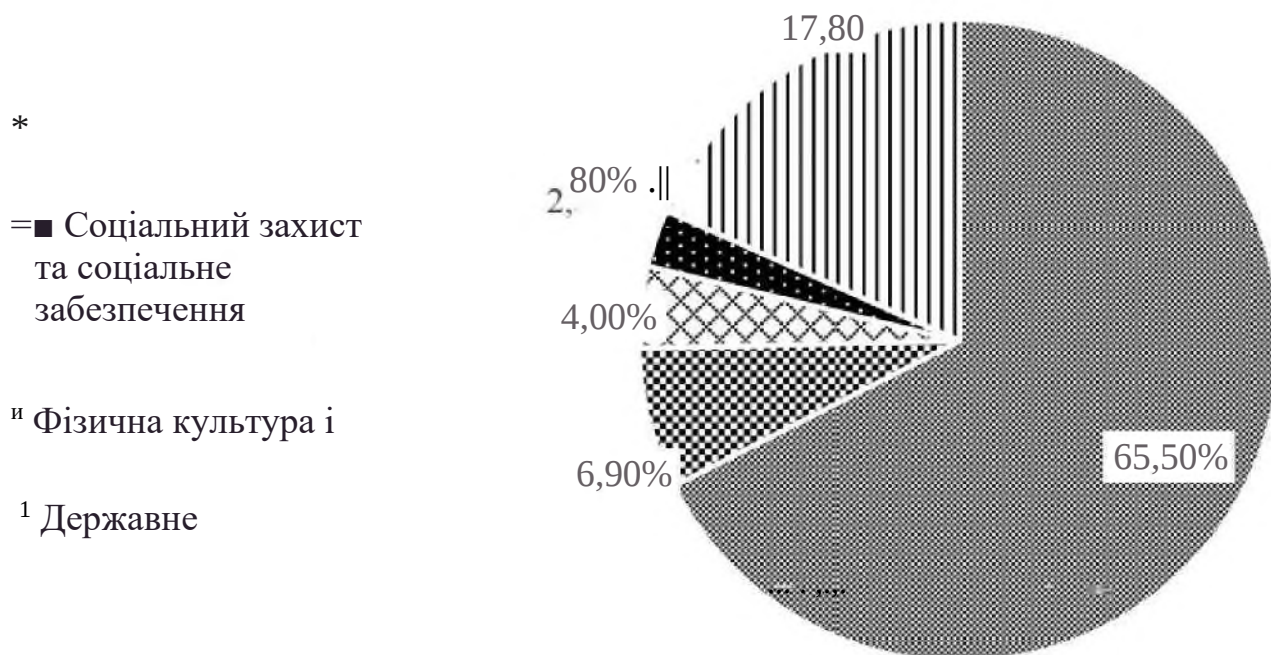

Рис. 2.4. Структура видаткової частини бюджету Стрижавської селищної територіальної громади, 2023 р. Джерело: побудовано автором за даними [44]

Соціальне забезпечення та соціальний захист - 5610,518 тис. грн або 3,9 %; освіта - 97835,613 тис. грн, що складає 68,0 % від загального об'єму видатків місцевого бюджету; спорт і фізична культура - 2479,369 тис. грн або 1,8 %;

культура і мистецтво - 4014,597 тис. грн або 2,9%.

Обсяг видатків на забезпечення функціонування галузі «Державне управління» складає 23631,235 тис. грн, що становить 17,5 % від загальних витрат (включаючи утримання апарату управління Стрижавської селищної ради). Витрати на надання культурних, освітніх та спортивних послуг займають близько 76 % від загального об'єму витрат. Частка витрат на охорону здоров'я та соціальний захист становить близько 9 %. Витрати на житлово-комунальні та архітектурні послуги становлять 6,4 %. Загалом цей бюджет можна охарактеризувати як бюджет, орієнтований на поточні потреби, оскільки основна частина витрат йде на виплати заробітних плат персоналу, а витрати на розвиток не перебільшують 3,2 млн грн.

2.2. Структура, склад та організація праці органів місцевого самоврядування територіальної громади

«Сільський, селищний, міський голова при здійсненні наданих повноважень є підзвітним, підконтрольним і відповідальним перед територіальною громадою і відповідальним перед радою, а з питань здійснення виконавчими органами ради повноважень органів виконавчої влади - також підконтрольним відповідним органам виконавчої влади» [23;31;44].

За підсумками місцевих виборів 2020 року Михайло Іванович Демченко здобув підтримку мешканців громади та був обраний головою Стрижавської селищної ради Вінницького району Вінницької області. Через пряме виборче право до Стрижавської селищної ради було обрано 26 депутатів, представників громади.

Для забезпечення ефективної та організованої роботи депутатів ради було створено виконавчий комітет та апарат ради. Виконавчий апарат обласної та районної ради забезпечує реалізацію повноважень, наданих радою відповідно до Конституції України та інших законів. Цей апарат відповідає за правове, організаційне, інформаційне, матеріально-технічне та аналітичне забезпечення

діяльності ради, її депутатів та органів, а також сприяє встановленню взаємодії ради з місцевими органами виконавчої влади, територіальними громадами, а також з іншими посадовими особами та органами місцевого самоврядування

Таблиця 2.1

Керівники виконавчого комітету та апарату селищної ради й виконавчих органів влади

№ з/п	ППП	Посада	Телефон
Керівництво			
1.	Демченко Михайло Іванович	Селищний голова	58-52-69
2.	Левдя Світлана Василівна	Заступник селищного голови з питань діяльності виконавчих органів ради	
3.	Медведська Валентина Василівна	Секретар селищної ради	58-57-62
4.	Марцінюк Олеся Сергіївна	Керуючий справами (секретар) виконавчого комітету ⁷	
5.	Демченко Микола Дмитрович	Староста на території населеного пункту села Сосонка	
6	Пушечнікова Яна Михайлівна	Староста с. Лаврівка. Медвідка, Дорожнє	58-19-16
7	Панасюк Людмила Василівна	Староста с. Мі з- Хутора, Переорки, Тютюнники	58-21-10
8	Лісова Ірина Іванівна	Староста на території населених пунктів сіл Пеньківка. Підлісне, Бруслинівка. Супрунів	73-73-22
9	Скорбач Ольга Павлівна	Начальнику <u>відділу</u> ⁷ «Центру надання адміністративних послуг»	58-52-97
10	Вдовик Олександр Сергійович	Начальник Загального <u>відділу</u>	58-53-33
И	Бондар Андрій Петрович	Завідувач сектору, головний бухгалтер Сектору ⁷ бухгалтерського обліку та звітності	
12	Калюшко Маріна Юріївна	Начальник відділу інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю	
13	Король Анатолій Дмитрович	Начальник відділу земельних ресурсів	
14	Форостяна Ольга Миколаївна	Начальник відділу юридичного забезпечення та персоналу ⁷	
15	Рудий Володимир Степанович	Головний архітектор, начальник відділу ⁷ містобудування та архітектури	
16	Носань Василь Миколайович	Завідував господарством Обслуговуючий персонал	

Джерело: побудовано автором за даними [44]

Виконавчий апарат ради відповідає за реалізацію заходів, спрямованих на моніторинг ефективності регуляторних актів, ухвалених цією радою, за умови, що відповідні повноваження щодо відстеження результативності цих актів не

були делеговані місцевим державним адміністраціям відповідно до рішення ради.

До складу апарату Стрижавської селищної ради входять 16 осіб (див. табл. 2.1). Очолює апарат селищний голова - Михайло Іванович Демченко. У складі апарату працюють керівники різних відділів, зокрема земельного, фінансового, а також служби у справах дітей, управління персоналом, архітектури, містобудування та житлово-комунального господарства. Крім того, до складу входить головний архітектор, завідувач сектору мобілізаційної роботи, цивільного захисту, та взаємодії з правоохоронними органами, керівники структурних підрозділів, старости та інші працівники. Структура підрозділів Стрижавської територіальної громади зображена на рис. 2.5.

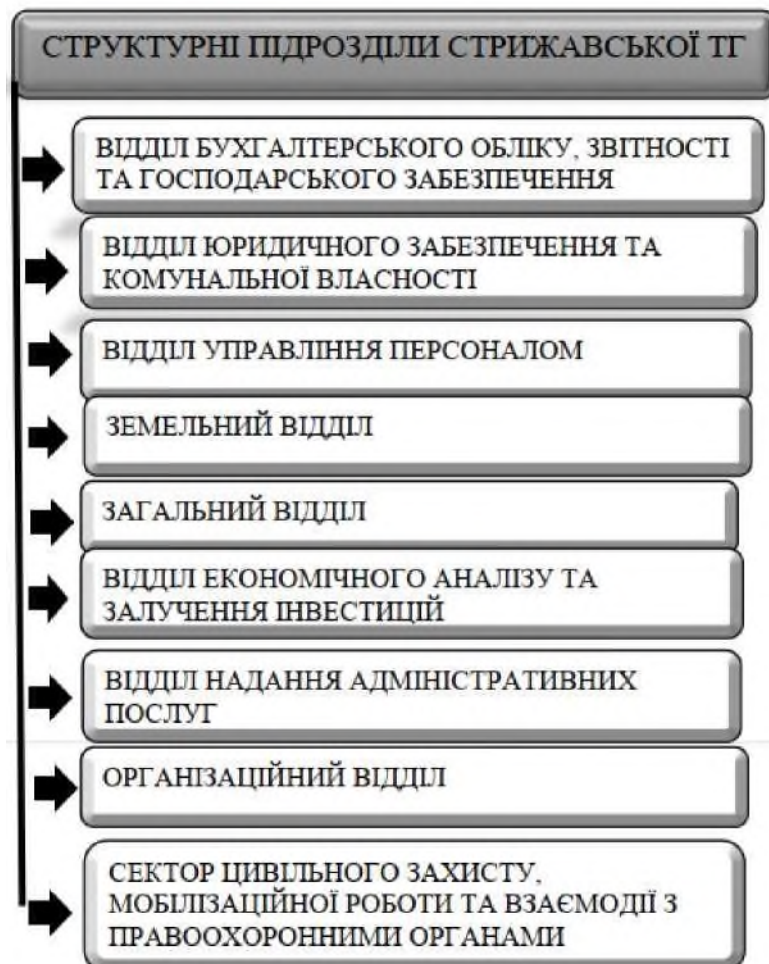

Рис. 2.5. Структурні підрозділи Стрижавської територіальної громади

Джерело: побудовано автором за даними [28; 29; 44]

Департаменти, відділи та інші виконавчі органи селищної ради створюються за ініціативою селищного голови. Вони підзвітні та підконтрольні міській раді, підпорядковані виконавчому комітету та селищному голові, а також

знаходяться під координацією селищного голови, секретаря ради, заступників селищного голови та керуючого справами виконавчого комітету.

Виконавчий орган місцевого самоврядування - «створюваний представницьким органом місцевого самоврядування орган, що є підконтрольним і підзвітним відповідній раді, а з питань здійснення делегованих йому повноважень органів виконавчої влади - також підконтрольним відповідному органу виконавчої влади» [24; 25; 29].

В Україні виконавчими органами міських, селищних, сільських та районних у містах (якщо вони створені) рад є їх відділи, виконавчі комітети, управління та інші виконавчі органи, що створюються радами. Структура виконавчих органів влади Стрижавської територіальної громади зображена на рис. 2.6.

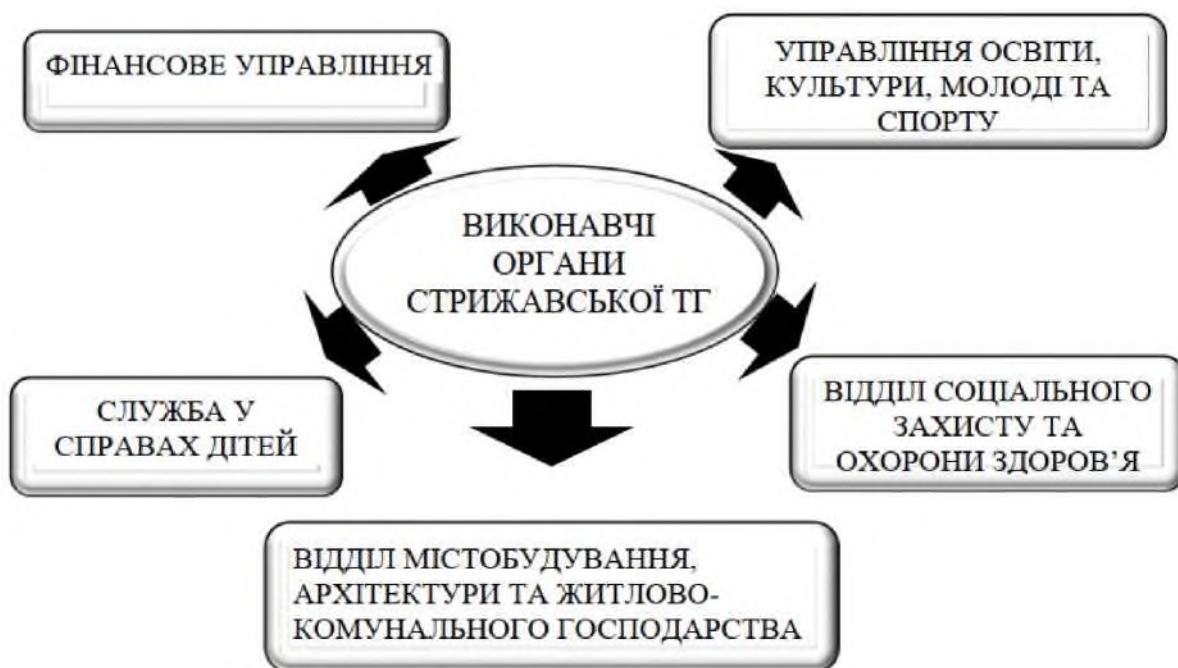

Рис. 2.6. Структура виконавчих органів влади Стрижавської ТГ. Джерело: побудовано автором за даними [44]

«Найвищим виконавчим органом міської ради є її виконавчий комітет, який очолює міський голова. Виконавчий комітет координує діяльність інших виконавчих органів ради» [29], а також установ, підприємств і організацій, що перебувають у комунальній власності міської громади. Він заслуховує звіти керівників цих установ і має право скасовувати або змінювати акти підпорядкованих виконавчих органів ради та їх посадових осіб.

Відповідно до рішення 1 сесії 8 скликання від 1 грудня 2020 року №27 «Про утворення та затвердження персонального складу виконавчого комітету селищної ради» [43] та рішення 9 сесії 8 скликання від 25 березня 2021 року «Про внесення змін до чисельності та персонального складу виконавчого комітету Стрижавської селищної ради» [44] створено її виконавчий комітет.

Для підвищення якості обслуговування та розширення можливостей, територіальні громади створюють Центри надання адміністративних послуг. Центр надання адміністративних послуг Стрижавської ради був заснований 16 квітня 2020 року Стрижавською радою Вінницького району Вінницької області як постійно діючий робочий орган. Його метою є забезпечення доступності та спрощення отримання адміністративних послуг. Організацію діяльності Центру координує відділ «Центр надання адміністративних послуг» апарату

Рис. 2.7. Структура відділу адміністративного обслуговування населення Стрижавської територіальної громади.

Джерело: побудовано автором за даними [44]

Стрижавської селищної ради. Структура відділу надання адміністративних послуг зображена на рис. 2.7.

Головними завданнями Центру є: спрощення процесів отримання адміністративних послуг й якісне покращення їх надання; адміністративне

обслуговування населення у найкоротші терміни та з мінімальним числом відвідувань громадян; надання консультацій щодо порядку та вимог отримання адміністративних послуг; видача результатів надання адміністративного сервісу; здійснення реєстрації місця проживання та зняття з реєстрації громадян; державна реєстрація бізнесу та майна.

АЛГОРИТМ ОБСЛУГОВУВАННЯ ВІДВІДУВАЧІВ

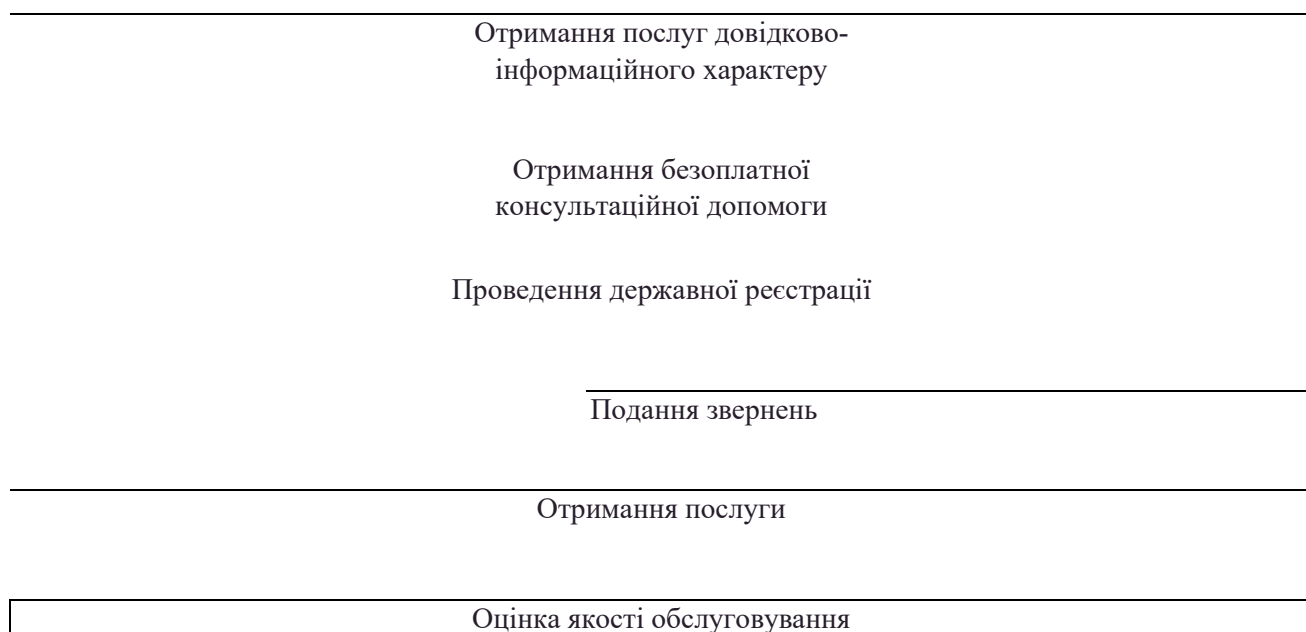

Рис. 2.8. Процес обслуговування населення в Центрі надання адміністративних послуг

Джерело: побудовано автором за даними [23]

У межах третього етапу Програми «U-LEAD з Європою» Стрижавська селищна рада приймає участь у Фазі впровадження, зокрема в секторі модернізації Центру надання адміністративних послуг (ЦНАП), що фінансується Європейським Союзом та його державами-членами, такими як Естонія, Данія, Швеція, Польща та Німеччина, і реалізується за замовленням Шведського агентства міжнародного розвитку (Sida). У рамках цієї програми за кошти місцевого бюджету було проведено ремонтні роботи в адміністративній будівлі на першому поверсі для розміщення фронт-офісу ЦНАП. Площа приміщення складає 94,01 м², і воно облаштоване в форматі відкритого простору з

урахуванням потреб усіх категорій громадян, включаючи зручності для матерів з дітьми та осіб з інвалідністю. Крім того, в приміщенні є дитяча ігрова зона. Об'єм адміністративних послуг, що надаються через Центр, наведений у додатку А.

Для зручності громадян, які звертаються за послугами, у Центрі можуть здійснювати прийом представники Пенсійного фонду України, органів соціального захисту населення, інших установ, що надають адміністративні послуги, а також суб'єкти, що надають сервіси з газо- та електропостачання, комунальні підприємства та працівники виконавчих органів ради (за потреби), відповідно до узгоджених рішень, що визначають графік та інші умови.

2.3. Стратегія соціально-економічного розвитку Стрижавської територіальної громади

Стратегія соціально-економічного розвитку є кінцевим результатом бачення майбутнього Стрижавської територіальної громади на 2030 рік. Стрижавська громада 2030 року - це простір гармонійного соціально-економічного прогресу, де шанують свою історію і зберігають традиції. Це успішна громада з фінансовою самодостатністю, розташована в центральній частині Вінниччини, з чистим навколишнім середовищем, високими життєвими стандартами та впровадженими технологічними інноваціями в агропромисловому секторі.

Стратегія розвитку була розроблена на ґрунті проведеного SWOT-аналізу та обговорень, зустрічей з мешканцями громади, з метою визначення ключових стратегічних напрямків і бачення подальшого розвитку території. З огляду на це, місія Стрижавської територіальної громади проявлятиметься у наступному:

- стати регіональним лідером у аграрному секторі;
- бути громадою з багатою історією та культурною спадщиною;
- стати одним із центрів духовного та фізичного розвитку в регіоні.

«SWOT - аналіз Стрижавської територіальної громади - це аналіз у стратегічному плануванні, що полягає в розділенні чинників і явищ на чотири категорії: сильні (S - strengths), слабкі (W - weaknesses) сторони об'єкту, який аналізується; можливості (O - opportunities), що існують для нього або можуть з'явитися з часом, і загрози (T - threats), з якими об'єкт зіштовхується або може зіштовхнутися протягом своєї подальшої діяльності та розвитку» [39].

Сильні сторони: 1) Вигідне географічне розташування громади, близькість до обласного центру - міста Вінниці; 2) Сприятливі природні умови для сільськогосподарської діяльності; 3) Регулярне транспортне сполучення з обласним центром; 4) Наявність рекреаційних ресурсів, таких як ліси, ставки та озера; 5) Багатство корисних копалин та природних ресурсів; 6) Розвинутий малий та середній бізнес; 7) Сучасна технічна інфраструктура, зокрема системи електро-, газо- та водопостачання; 8) Розвинута соціальна інфраструктура (школи, дитячі садки, культурні заклади), велика кількість молоді та дітей; 9) Об'єкти історичної та культурної спадщини, зокрема Ставка «Вервольф», меморіал загиблим військовим Османської імперії (1881 р.) та інші; 10) Діюча футбольна команда СК «Нива» смт Стрижавка; 11) Розвинена художня самодіяльність та дитячі гуртки.

Слабкі сторони: 1. Поганий стан під'їзних доріг та доріг у селах; 2. Відсутність належного транспортного сполучення між населеними пунктами громади та низька якість транспортного обслуговування (маршрутки); 3. Недостатня кількість якісних робочих місць; 4. Низька якість або відсутність медичних послуг на місцях; 5. Застаріла або відсутня система водопостачання та каналізації; 6. Відсутність Центру дозвілля в смт Стрижавка; 7. Недостатнє зовнішнє освітлення в деяких населених пунктах громади; 8. Проблеми з наявністю стихійних звалищ; 9. Відсутність дитячих та спортивних майданчиків, спортивної інфраструктури; 10. Низька якість освітніх послуг та нестача сучасного обладнання; 11. Погана якість інтернет- та мобільного зв'язку.

Можливості: розвиток інституційної спроможності громади; фінансова децентралізація та розширення повноважень місцевих органів влади;

міжмуніципальна співпраця з сусідніми об'єднаними територіальними громадами; передумови для розвитку переробної галузі; рекреаційний потенціал та наявність водних об'єктів; підтримка з боку обласної влади в розбудові та функціонуванні технічної і соціальної інфраструктури громади; інвестиційно привабливі об'єкти комунальної власності, які наразі не використовуються; міжнародна співпраця з країнами, такими як Румунія, Польща та іншими; інвестиційна привабливість регіону;

Загрози: війна в Україні; забруднення навколишнього середовища місцевими підприємствами; світова епідемія COVID-19; зміни клімату; забруднення водойм, вичерпання підземних водних ресурсів, пересихання криниць; недорозвинена система забезпечення безпеки; закриття поштових відділень; поглиблення глобальної економічної кризи; постійне зростання цін на енергоносії; низька кваліфікація кадрів; політична нестабільність у країні та відсутність конструктивного діалогу між різними політичними силами; урбанізація та виїзд молоді за кордон; скептицизм громадян щодо дій влади; незбалансований розвиток територіальних громад; відсутність відділення поліції та патрулювань на вулицях.

SWOT-аналіз дозволяє проявити сильні та слабкі сторони громади, які потребують особливої уваги та зусиль для розвитку. В умовах децентралізації будь яка громада повинна визначити свої унікальні можливості та активно їх реалізовувати, зосереджуючись на так званих «точках зростання». Для Стрижавської ТГ такими точками зростання є значний рекреаційний потенціал, який можна використати для надання оздоровчих послуг (зокрема, створення будинків геріатричного типу, баз відпочинку з лікувальним профілем тощо) та розвитку зеленого туризму.

«Стратегічне бачення (візія) - це спільне, погоджене на основі консенсусу, уявлення жителів громади про те, якою громада має виглядати в майбутньому. Візія відображає результат, якого громада прагне досягти в результаті реалізації Стратегії розвитку Стрижавської територіальної громади» [31] (рис. 2.9).

Кожна наявна та потенційна громада повинна чітко усвідомлювати свої пріоритети і цілі, які є основоположними для її розвитку. Досягнення цих цілей сприятиме реалізації планів і дозволить об'єднаній територіальній громаді

Джерело: побудовано автором за даними [30; 31; 44]

досягти бажаного рівня зростання в майбутньому (табл. 2.2.).

Рис. 2.9. Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку ТГ.

На основі проведеного SWOT-аналізу для Стрижавської територіальної громади були визначені основні пріоритети її розвитку, а також стратегічні та операційні цілі. Сильні та слабкі сторони громади мають подібний вплив на її розвиток. У разі позитивної динаміки зовнішніх можливостей і посилення

факторів сильних сторін, проблеми, що стосуються слабких сторін, можна буде поступово вирішувати. Враховуючи результати соціально-економічного аналізу, SWOT-аналізу та прогнозованих сценаріїв розвитку, члени робочої групи обрали конкурентну стратегію як основну для подальшого моделювання розвитку громади та формування ієрархії цілей (рис. 2.10).

Таблиця 2.2

Визначені пріоритети й цілі Стрижавської ТГ за здійсненим SWOT- аналізом

Стратегічні цілі' пріоритети	Оперативні цілі	Заходи / Проекти
КОНКУРЕНТОС-ПРОМОЖНА ГРОМАДА ЗІ СТІЙКОЮ ЕКОНОМІКОЮ	Інвестиційне та туристично-приваблива громада	Інвентаризація наявних земельних ділянок та об'єктів нерухомості в межах і поза межами населених пунктів громади Налагодження міжмуніципального співробітництва і міжнародної співпраці
	Розвиток аграрний кластер: виробництво і переробка	Залучення та підтримка виробників, то спеціалізуються на переробці с/г продукції Розробка інвестиційної пропозиції з відновлення та модернізації місцевих підприємств харчової промисловості
БЕЗПЕЧНА ГРОМАДА	Захищена громада	Створення ситуаційного центру оперативного реагування «Цілодобова варта» ■ Відновлення місцевих дільничних пунктів ПОЛІЦІЇ
	Екологічна громада	Ліквідація стихійних сміттєзвалищ Очищення русел річок та водоемів громади Інвентаризація та впорядкування кладовищ
КОМФОРТНА ГРОМАДА З ВИСОКИМ РІВНЕМ ЯКОСТІ ЖИТТЯ	Якісні адміністративні та соціально-побутові послуги	Реконструкція приміщення будівлі селищної ради для якісного надання розширеного спектру адміністративних послуг Створення віддалених робочих місць адміністраторів ЦНАП Підготовка та навчання фахівців
	Доступна локальна медицина, освіта і спорт	Створення Центру первинної медикосанітарної допомоги в громаді Оснащення необхідним медичним обладнанням та відповідними умовами медичні заклади всіх рівнів на території ТГ
	Дозвілля для всієї сім'ї	Впорядкування існуючих та облаштування нових зелених зон та парків Створення локацій для відпочинку біля водоемів
	Відкрита та прозора влада	Оновлення та постійне наповнення сайту ТГ Цифровізація управління галузей -SMART-громада
РОЗВИНЕНА ІНФРАСТРУКТУРА НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	Якісні комунальні послуги в кожному дворі	Інвентаризація всієї технічної інфраструктури в ТГ Благоустрій населених пунктів
	Сполучена громада з розвинутою транспортною інфраструктурою	Ремонт існуючої та розвиток дорожньої мережі з межах ТГ Створення доступного та зручного транспортного сполучення та інфраструктури

Джерело: побудовано автором за даними [44]

Отже, Стратегічна ціль 1 полягає в створенні конкурентоспроможної громади зі стабільною економікою. Формування та підтримка сприятливого інвестиційного клімату, використовуючи наявний економічний і соціальний потенціал, а також пошук нових точок зростання, дозволить громаді досягти стійкості та конкурентоспроможності на ринку послуг та товарів. Це сприятиме розвитку міжмуніципального співробітництва, залученню донорських ресурсів і зміцненню іміджу громади як надійного партнера.

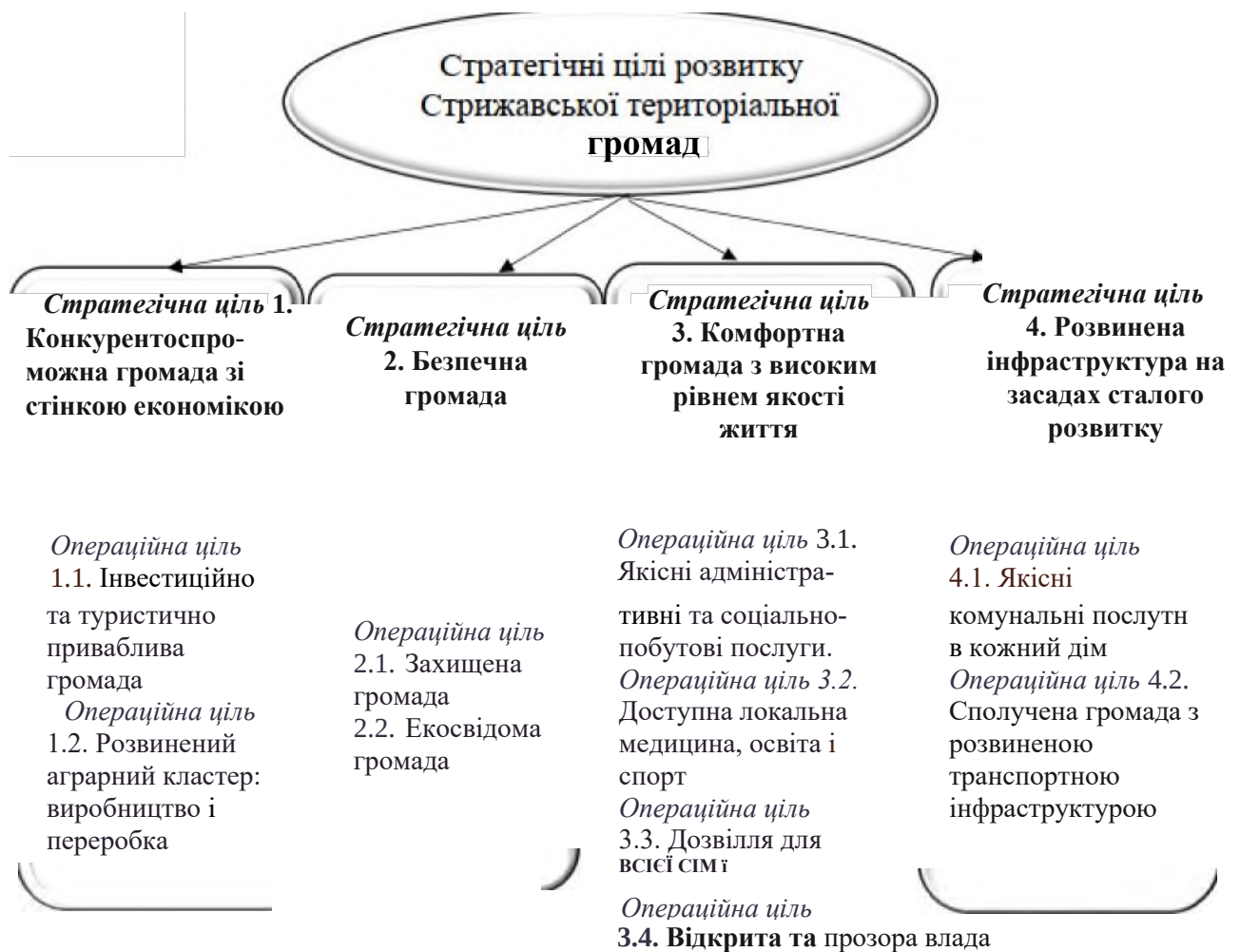

Рис. 2.10. Стратегічні цілі та пріоритети соціально-економічного розвитку Стрижавської ТГ на термін до 2030 року. Джерело: побудовано автором за даними [38;44]

Мета: сприяння розвитку наявного економічного, туристичного та рекреаційного потенціалу громади, залучення та стимулювання інвестицій з боку місцевих і зовнішніх інвесторів, а також підвищення «соціальної привабливості» населених пунктів громади. В рамках досягнення першої цілі будуть реалізовані

наступні стратегічні проекти: формування інвестиційного паспорту громади та створення бренду громади.

Стратегічна ціль 2. Безпечна громада - почуття безпеки є однією із основних потреб людини. Комфорт життя в громаді визначається не лише наявністю розвиненої інфраструктури та якісних послуг, а й усвідомленням того, що можна безпечно вийти на вулицю в будь-який час доби, дозволити дітям гуляти з друзями, а в разі надзвичайної ситуації можна розраховувати на людей, які подбають про вас і вашу родину, врегулюють конфлікти і забезпечать правопорядок.

Мета: забезпечити і підтримати відчуття безпеки та захищеності серед мешканців громади, створити безпечні умови для всіх соціальних та вікових груп населення. В рамках досягнення другої цілі будуть реалізовані такі стратегічні проекти: очищення русел річок Південний Буг, Згар та Десенка, будівництво Центру безпеки громади.

«Стратегічна ціль 3. Комфортна громада з високим рівнем якості життя - для новоствореної громади важливим є принцип, що добробут кожного її жителя має бути однаково пріоритетним. Для забезпечення комфортних умов життя і високих стандартів необхідно створити обставини, що усувають страх, що маленькі села залишатимуться поза увагою» [2].

Мета: надання населенню необхідного і, що важливо, якісного сервісу безпосередньо на місцях. «Для досягнення цієї мети будуть реалізовані такі стратегічні проекти: реконструкція приміщення селищної ради для забезпечення надання більш широкого спектру адміністративних послуг; модернізація адміністративної будівлі для покращення якості послуг; створення Центру первинної медико-санітарної допомоги в громаді; будівництво мультифункціонального Центру для дозвілля і спорту; об'єднання просторів для творчості, активного відпочинку та спортивних занять у єдиному комплексі» [7].

Стратегічна ціль 4. Розвинута інфраструктура на основі сталого розвитку - доступні сервіси водопостачання, енергопостачання, водовідведення та сміттєпереробки є не лише необхідним, а й бажаним для забезпечення

нормального рівня життя населення та розвитку територіальної громади. Для вирішення проблеми відсутності тих чи інших комунальних послуг потрібно не лише встановити обладнання та прокласти трубопроводи, але й впроваджувати сучасні енергозберігаючі та енергоефективні технології, а також модернізувати всі системи на економічно вигідних умовах.

Мета: забезпечення комфортних умов та високоякісних комунальних послуг для всіх мешканців громади. В рамках реалізації цієї цілі будуть здійснені такі стратегічні проєкти: капітальний ремонт автомобільних доріг місцевого значення загального користування С-02-03-21 «Стрижавка-Стадниця-Писарівка»; О-02-11-06 «Бруслинів-Стрижавка»; будівництво системи каналізації в смт Стрижавка.

Нова територіальна громада знаходиться на початковому етапі свого розвитку, орієнтуючись на більш глибоку інтеграцію та перетворення в стабільну і сформовану громаду (муніципалітет). Основною метою цього процесу є об'єднання мешканців громади, що сприятиме створенню єдиної та згуртованої спільноти. Місцева влада разом з активними жителями повинні спільно працювати над розвитком громади, зокрема через налагодження ефективних взаємин, співпрацю та зростання рівня довіри поміж місцевого населення.

Розвиток взаємин та співпраця серед мешканців громади в межах територіальної громади повинні бути результатом спільної діяльності органів влади та місцевих жителів через активну участь у громадському житті, прагнення до спільної роботи та єдності, спрямованої на формування соціальних зв'язків, взаємоприйнятних норм та соціального капіталу. Це, у свою чергу, дозволяє створити взаємну довіру та почуття ідентичності. Потреба в подальшій інтеграції набуває особливої актуальності з огляду на масштаб викликів, що стоять перед громадами, зокрема:

- війна в Україні, економічна рецесія, демографічна та соціальна криза, а також інші наслідки глобальної пандемії COVID-19 (високий рівень безробіття, зниження місцевих бюджетів, зростання тіньової економіки);
- загрози стійкому розвитку (негативні демографічні тенденції,

незадовільна інфраструктура, забруднення довкілля та зміни клімату);

- організація роботи місцевої адміністрації та управління процесами (надання державних соціальних та адміністративних послуг).

Процес інтеграції територіальних громад вимагає об'єднання різноманітних факторів розвитку (управлінських, ресурсних, фінансових, економічних, людських), які на даний момент існують окремо в населених пунктах, що стали частиною єдиної громади. Основні інструменти, які слід застосовувати при реалізації Стратегії до 2030 року для Стрижавської ТГ:

- оптимізація місцевого бюджету та залучення інвестицій;
- удосконалення функціонування місцевої влади - розвиток інституцій та забезпечення ефективного управління;
- розробка документації з просторового планування;
- використання державних і регіональних фондів і програм (ДФРР, обласний природоохоронний фонд та інші);
- розвиток державно-приватного партнерства та участь у міжнародних проєктах (грантові програми, міжнародна технічна допомога, міжнародні фінансові установи);
- міжмуніципальне та міжрегіональне співробітництво (спільні проєкти, регулярна комунікація, обмін досвідом, укладення меморандумів про співпрацю);
- сприяння розвитку активного громадянського суспільства;
- використання фондів корпоративно-соціальної відповідальності.

Стратегія розвитку Стрижавської територіальної громади до 2030 року узгоджена з принципами, пріоритетами, стратегічними цілями та завданнями Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року, затвердженою рішенням 42-ї сесії Вінницької обласної Ради 7-го скликання від 21.02.2020 року № 921. Вона також відповідає Стратегії Вінниця 2030, яка, в свою чергу, враховує основні стратегічні документи, що визначають сучасні тенденції розвитку міст, зокрема в європейському контексті, з урахуванням Цілей сталого розвитку та Європейської зеленої угоди. Оцінка

результатів досягнення цілей Стратегії здійснюється на основі виконання першого та другого етапів її реалізації. Методологія реалізації Стратегії передбачає виконання її через два взаємопов'язані етапи, кожен з яких має свій окремий план: перший етап охоплює період з 2021 по 2025 роки, другий - з 2026 по 2030 роки.

Таблиця 2.3

Стратегічні цілі Стратегії соціально-економічного розвитку Стрижавської територіальної громади до 2030 року

Стратегія розвитку Стрижавської територіальної громади до 2030 року	Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року	Вінниця 3.0
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ/ ПРІОРИТЕТ 1. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНА ГРОМАДА ЗІ СТИМКУЮ ЕКОНОМІКОЮ	Стратегічна ціль 1. Конкурентоздатний регіон на основі інноваційного та сталого розвитку	Пріоритет 4. Зелена економіка та стартап-ліз-ація
СТРАТЕГІЧНА ЦЕПЬ/ ПРІОРИТЕТ 2. БЕЗПЕЧНА ГРОМАДА	Стратегічна ціль 5. Регіон безпечного середовища.	Пріоритет 5. Доступне, безпечне та екологічно чисте середовище
СТРАТЕГІЧНА ЦЕПЬ/ ПРІОРИТЕТ 3. КОМФОРТНА ГРОМАДА З ВИСОКИМ РІВНЕМ ЯКОСТІ ЖИТТЯ	Стратегічна ціль 3. Регіон сталого гуманітарного розвитку Стратегічна ціль 4. Регіон спроможних громад	Пріоритет 2. Інтегрована громада з якісними та доступними муніципальними послугами для всіх
СТРАТЕГІЧНА ЦЕПЬ/ ПРІОРИТЕТ 4. РОЗВИНЕНА ІНФРАСТРУКТУРА НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	Стратегічна ціль 1. Конкурентоздатний регіон на основі інноваційного та сталого розвитку	Пріоритет 3. Муніципальні інвестиції

Джерело: побудовано автором за даними [30; 31; 44]

План реалізації Стратегії містить та джерела фінансування, обсяги та заходи, а також визначення індикаторів ефективності їх виконання, і є основою для розробки інвестиційної дорожньої карти, спрямованої на розвиток територіальної громади. Фінансування реалізації Стратегії здійснюється за рахунок: державних програм транскордонного співробітництва, державного бюджету, включаючи державний фонд регіонального розвитку; програм розвитку проблемних територій; субвенцій та інших трансфертів з державного бюджету

місцевим бюджетам; коштів галузевих (міжгалузевих) державних бюджетних та цільових програм центральних органів виконавчої влади, спрямованих на розвиток відповідних сфер у регіоні; міжнародної технічної допомоги; коштів місцевих бюджетів; а також фінансування від міжнародних донорів та фінансових установ.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1. Перспективи соціально-економічного розвитку територій

У загальному контексті уряд та органи місцевого самоврядування відіграють вирішальну роль у сприянні соціально-економічному розвитку, через активну інвестиційну політику, розвиток інфраструктури, підтримку підприємництва та забезпечення соціальної стабільності. Основні аспекти та їх вплив на стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад зображені на рисунку 3.1.

Соціально-економічний розвиток територіальних громад може зіткнутися з низкою бар'єрів і проблем, які уповільнюють їх зростання та прогрес. Ці труднощі можуть бути як інфраструктурними, так і політичними, соціально-економічними та культурними. Розглянемо деякі з них більш детально.

1. Обмеження фінансових ресурсів. Багато територіальних громад стикаються з обмеженими бюджетами та обмеженим доступом до фінансування, що ускладнює здійснення великих проєктів, спрямованих на покращення інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших важливих сфер.

2. Проблеми з інфраструктурою. Наявність недостатньо розвиненої інфраструктури, зокрема у сферах транспорту, енергозабезпечення та доступу до інтернету, може значно ускладнити залучення інвестицій і розвиток середнього та малого бізнесу.

3. Низький рівень кваліфікації робочої сили. Відсутність достатніх знань та навичок серед місцевих працівників може обмежити можливості для розвитку нових галузей або розширення існуючих підприємств.

4. Бюрократичні труднощі. Ускладнені та тривалі адміністративні процедури можуть стати бар'єром для залучення інвесторів та підприємців, що бажають реалізувати бізнес-проєкти в громаді.

Рис. 3.1. Компоненти стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад. Джерело: побудовано автором за даними [26; 27; 30; 31].

5. Відтік кваліфікованих кадрів. Високий рівень еміграції молоді та фахівців у пошуках кращих умов життя і праці може позбавити громаду важливих людських ресурсів, необхідних для економічного зростання та інновацій.

6. Екологічні обмеження. Природні проблеми, такі як зміна клімату, забруднення навколишнього середовища та виснаження ресурсів, можуть створювати суттєві перешкоди для сталого розвитку територіальних громад.

7. Політична нестабільність й корупція можуть негативно вплинути на інвестиційний клімат та загальну довіру до місцевої влади, що ускладнює залучення зовнішніх інвестицій.

8. Культурні та історичні перешкоди. Традиційні уявлення та культурні норми іноді можуть стримувати впровадження нових підходів або ідей до ведення бізнесу, що сповільнюватиме інноваційний розвиток.

9. Соціальні проблеми. Нерівність у суспільстві, обмежений доступ до соціальних послуг та низький рівень освіти можуть ускладнити ефективний розвиток громади та погіршити якість життя її мешканців.

Розуміння та вирішення цих бар'єрів і проблем є надзвичайно важливими для розробки ефективних стратегій соціально-економічного розвитку, здатних забезпечити стійке зростання та процвітання територіальних громад. Успішні приклади соціально-економічного розвитку на місцевому рівні (Сінгапур, Естонія, Силіконова долина в Каліфорнії, місто Ейндховен у Нідерландах, іспанське місто Більбао, Шеньчжень (Китай), місто Оулу (Фінляндія) та інші) показують, наскільки важливим є комплексний підхід, що включає залучення інвестицій, стратегічне планування, підтримку підприємництва, розвиток інфраструктури та ефективне використання місцевих ресурсів. Окрім того, активне залучення різних зацікавлених сторін та адаптація до конкретних місцевих умов можуть бути важливими чинниками для створення успішної та процвітаючої економіки.

Власне, визначення пріоритетних векторів розвитку та інвестицій є важливим етапом у плануванні довгострокового соціально-економічного зростання територіальних громад. Це дає змогу зосередити зусилля та ресурси на найбільш перспективних й значущих проектах, які матимуть найвищий вплив на добробут та економіку громади. Визначення пріоритетів розвитку та інвестицій є ключовим кроком у створенні стратегії соціально-економічного розвитку громади, що дозволяє досягти максимального ефекту та поліпшити якість життя її жителів.

Розглянемо рекомендації та етапи та для визначення даних пріоритетів (рис. 3.2). Отже, «для забезпечення ефективного розвитку важливими аспектами на даний час є: а) залучення інвестицій у економіку територіальної громади; б)

розвиток малого та середнього бізнесу; в) соціально-економічні інновації» [10; 9].

Етапи визначення пріоритетних напрямів розвитку територіальних громад:

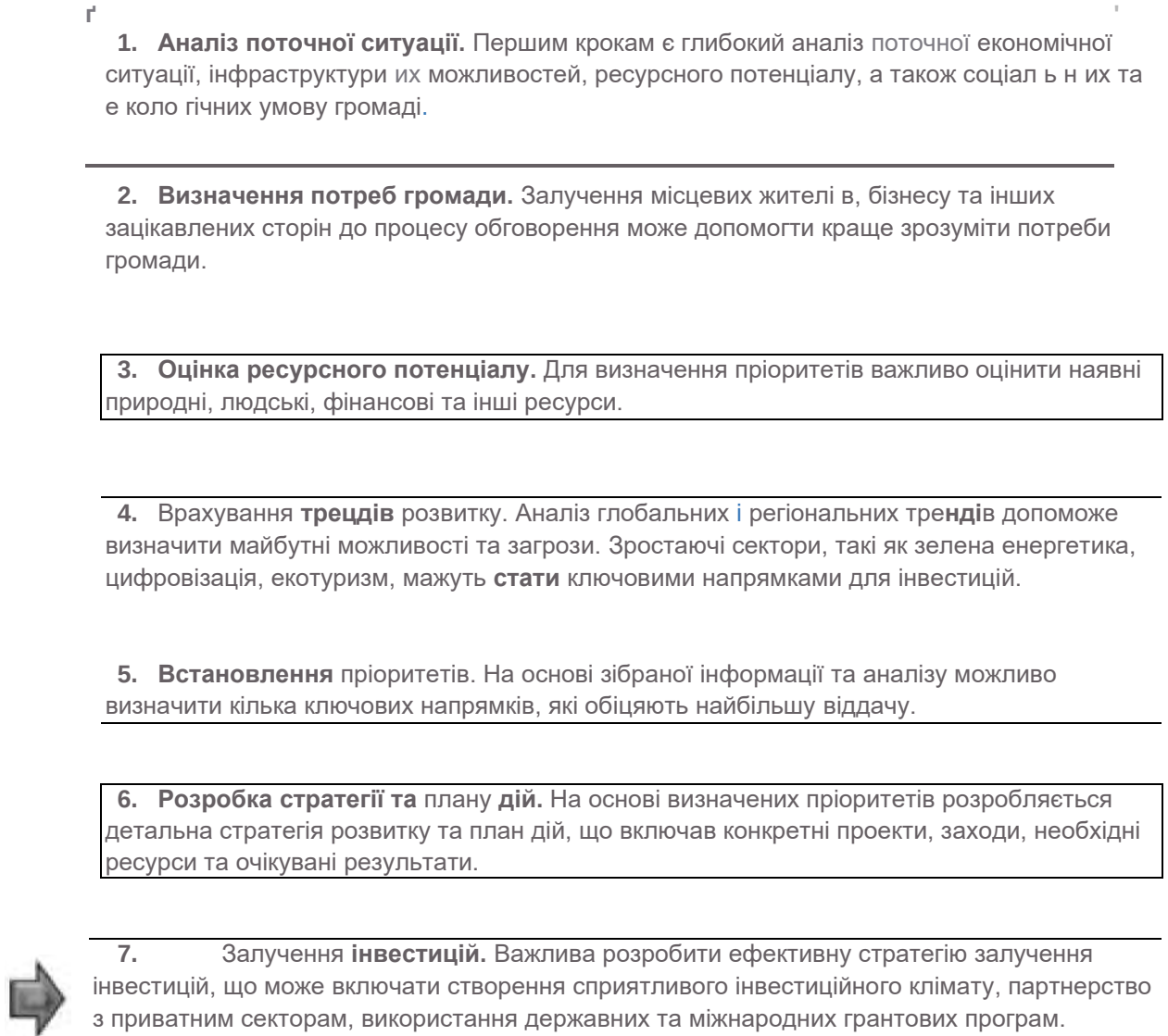

Рис. 3.2. Модель визначення пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку територіальних громад. Джерело: розроблено за даними [10; 9]

Інвестиції є основним компонентом стратегії економічного розвитку територіальної громади, оскільки вони сприяють розширенню виробничих потужностей, створенню нових робочих місць, покращенню якості життя

населення та розвитку інфраструктури. Для ефективного залучення інвестицій територіальні громади можуть застосовувати різноманітні механізми та інструменти, які представлені на рисунку 3.3.

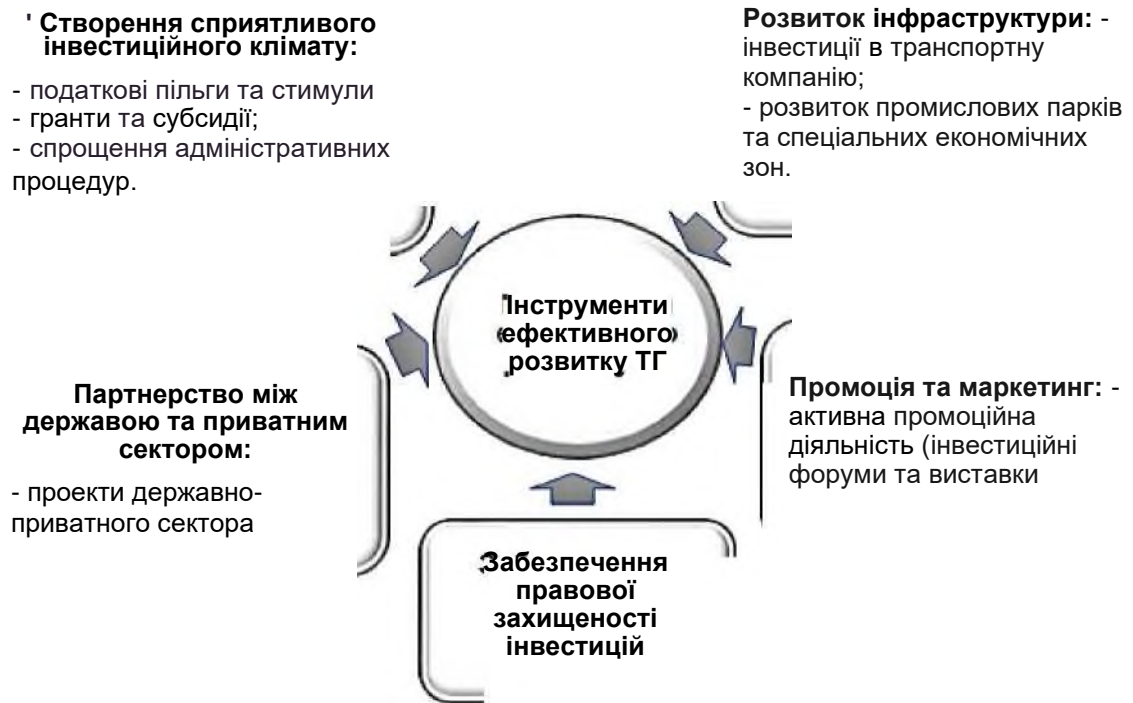

Рис. 3.3. Основні інструменти, що забезпечують ефективний соціально-економічний розвиток територіальних громад Джерело: побудовано за даними [22-25]

«Розвиток малого та середнього бізнесу (МСБ) є важливим фактором економічного прогресу країн по всьому світу, оскільки він є одним із основних джерел інновацій, створення робочих місць і підтримки соціальної стабільності» [10]. В рамках територіальних громад розвиток МСБ може стати надійною основою для забезпечення сталого розвитку та підвищення економічного благополуччя. Основні аспекти, що підкреслюють роль МСБ у цьому процесі, зображені на рис. 3.4.

Таким чином, розвиток середнього та малого бізнесу не тільки підтримує соціально-економічне зростання та створення нових робочих місць, а й має важливе значення для покращення якості життя та зміцнення соціальної стабільності в територіальних громадах.

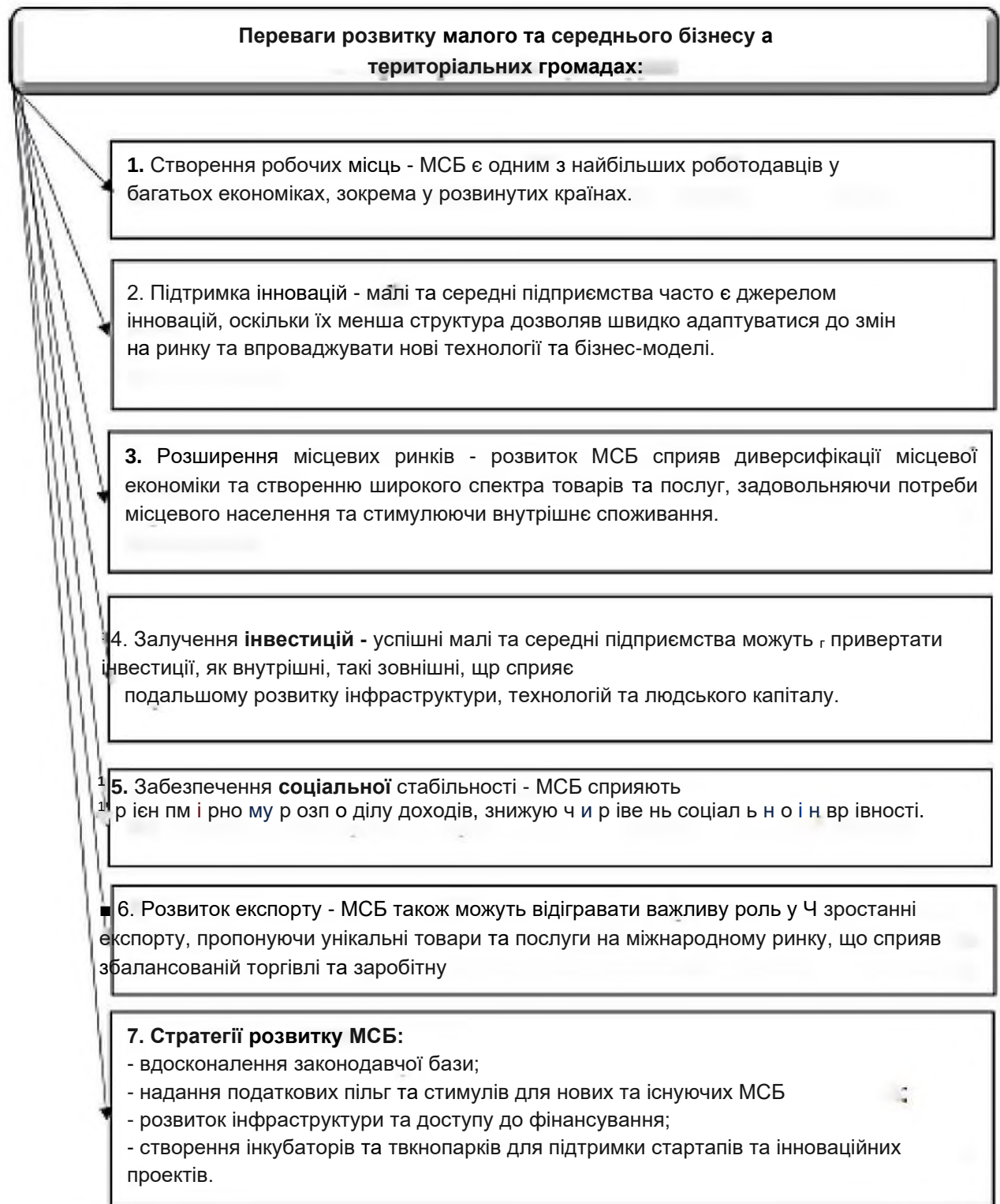

Рис. 3.4. Переваги розвитку середнього і малого бізнесу в територіальних громадах.

Джерело: побудовано автором за даними [22-25]

Соціально-економічні інновації є ключовим фактором у формуванні стійких та інклюзивних економік, сприяючи сталому розвитку та покращуючи якість життя громад. Такі інновації можуть включати продукти, нові бізнес-

моделі, послуги чи підходи, що стимулюють економічне зростання і водночас вирішують соціальні проблеми. Детальніше про їх вплив на економічний розвиток можна дізнатися з рисунку 3.5.

Рис. 3.5. Напрями впливу соціально-економічних інновацій на ефективність розвитку територіальних громад Джерело: побудовано автором за даними [20]

Отже, можна стверджувати, що для підтримки соціально-економічних інновацій у бізнесі уряди та громадські організації мають співпрацювати для того, щоб: сприяти розвитку соціального підприємництва та інвестиціям у соціальні проекти, створювати сприятливе регуляторне та фінансове середовище; стимулювати співпрацю між різними зацікавленими сторонами; інвестувати в дослідження та розробки; підтримувати освіту та навчання в галузі інновацій. Соціально-економічні інновації є важливим чинником у сучасному світі, стимулюючи економічний розвиток, покращуючи соціальний добробут та

забезпечуючи стійкість громад на шляху в досягненні глобальних цілей сталого розвитку.

Дослідження соціально-економічного розвитку територіальних громад показало глибоке розуміння того, як різноманітні фактори взаємодіють для стимулювання зростання та прогресу на місцевому рівні. Очевидною є важливість комплексного підходу, що включає активну участь громади, стратегічне планування, інвестиції в соціальну інфраструктуру, підтримку середнього та малого бізнесу, а також розвиток інновацій. Таким чином, застосування інтегрованого підходу до соціально-економічного розвитку громад, який враховує їхні унікальні потреби та можливості, є критично важливим. Спільна робота приватного сектору, уряду, місцевих громад та неприбуткових організацій є визначальним фактором успішної реалізації цього процесу.

3.2. Вдосконалення соціально-економічного механізму забезпечення добробуту територіальної громади

Територіальні громади є важливими складовими соціально-економічного розвитку країни, виконуючи роль основи національної економіки. Вони є платформою для реалізації місцевих ініціатив, залучення інвестицій, розвитку підприємництва та створення нових робочих місць. Ці питання набувають особливої важливості в умовах децентралізації та формування нової системи управління місцевими фінансами в Україні, як частини складної інтегрованої економічної структури, що має свої особливості розвитку.

«Територіальна громада як інституційний суб'єкт фінансових відносин формується, розвивається та функціонує в рамках мікро- та макро-інституційного середовища в контексті принципово нової моделі системи місцевого самоврядування загалом та місцевих фінансів зокрема з відповідною упорядкованою системою діяльності суб'єктів фінансових відносин, головним з яких сьогодні виступають територіальна громада та органи місцевого

самоврядування, правовий статус яких закріплено в Конституції України, об'єктами є фінансові ресурси, що мобілізуються, розподіляються та використовуються місцевими органами влади для виконання покладених на них функцій і завдань» [41].

Однією з необхідних умов для розвитку громадянського суспільства в Україні є посилення реформ у системі місцевого самоврядування, спрямованих на підвищення ролі територіальних громад як основного елемента соціально-економічного прогресу на відповідних територіях. Дослідження процесів формування світогосподарської системи свідчать, що для досягнення стратегічних цілей і ефективного виконання функцій, покладених на територіальні громади, необхідне належне фінансування як для їх повсякденної діяльності, так і для реалізації планів розвитку.

Насправді спостерігається зсув акценту процесів соціально-економічного розвитку на місцевий рівень. В таких умовах територіальна громада повинна виконувати подвійну роль: бути як каталізатором соціально-економічного прогресу на своїй території, так і двигуном реалізації стратегічних цілей територіального утворення. Однак, сукупність системних проблем в економіці України, зокрема через недосконалість управління процесами формування та використання фінансових ресурсів на місцевому рівні, фактично ускладнює виконання цих завдань територіальними громадами.

Основними бар'єрами на шляху до ефективного фінансового забезпечення розвитку територіальних громад на сучасному етапі є такі:

- відсутність стимулів для ефективного застосування фінансових ресурсів територій;
- невідповідність сучасних підходів до формування доходів місцевих бюджетів сільських громад поставленим цілям підвищення їх фінансової спроможності;
- значна різниця між територіальними громадами за рівнем бюджетної забезпеченості;
- недостатні об'єми фінансування розвитку територій за рахунок ресурсів

місцевих бюджетів;

- неефективна структура місцевих бюджетів регіонів, а також їх горизонтальна та вертикальна диспропорційність;

- недосконалість механізму виконання бюджетних платежів Державною казначейською службою, здійснюваних органами місцевого самоврядування.

Отже, сукупність існуючих проблем, доповнена новими викликами, що виникають унаслідок сучасних реформ в Україні, підкреслює необхідність радикальних змін у процесах менеджменту фінансових ресурсів як на державному рівні, так і на рівні територіальних громад і регіонів. Це вимагає перегляду механізмів та форм забезпечення виконання функцій ОМС, вдосконалення поточної моделі фінансового забезпечення їх повноважень. Зміни повинні сприяти посиленню оптимальності фіскальних та стимулюючих ефектів, бути адаптованими до реалій сьогодення та відповідати потребам балансування інтересів центральних органів влади та регіонів, а також сприяти усуненню фінансових диспропорцій між територіями і зниженню напруженості в міжбюджетних відносинах.

Варто зазначити, що глобальна тенденція зосередження більшості повноважень на рівні регіональних та місцевих органів публічного управління передбачає низку заходів, що охоплюють увесь цикл від планування до розробки й реалізації стратегій розвитку. Ці стратегії включають, серед іншого, такі аспекти, як залучення прямих іноземних інвестицій, соціально-економічна політика, контроль за охороною здоров'я та освітою, розвиток інфраструктури та ряд інших питань, що стосуються добробуту громадян. Це свідчить про те, що відповідальність за економічний розвиток та покращення якості життя місцевих жителів покладається на органи місцевого самоврядування, що в свою чергу вказує на суттєву зміну підходів до соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Новий імпульс для розвитку територіальних громад на основі ендогенних чинників було надано реформою адміністративно-фінансової децентралізації, основною перевагою якої є наступне:

- наявність прихованого потенціалу для зростання в бідніших або відсталих регіонах (територіальних громадах), що перевищує можливості більш заможних. У цьому контексті децентралізація здатна активізувати і забезпечити більш ефективне використання місцевих ресурсів у порівнянні з територіальними громадами великих міст, які часто працюють на межі своїх можливостей. Адміністративно-фіскальна децентралізація здатна стати каталізатором внутрішньо-регіональної інтеграції;

- адміністративно-фіскальна децентралізація допомагатиме територіальним юрисдикціям послабити вплив агломерацій. Фіскальна автономія стає ключовим інструментом для периферійних юрисдикцій, дозволяючи їм змагатися з привабливістю агломерацій. Оскільки кожен контекст є унікальним, підхід, розроблений для однієї громади, може значно відрізнятися від стратегії, застосованої в іншому середовищі.

Хоча підходи можуть мати спільні риси в таких аспектах, як загальні типи програм, напрямки та інструменти, які вони застосовують, важливо акцентувати на необхідності диференційованого підходу до соціально-економічного розвитку територіальних громад і регіонів (див. рис. 3.6). Це включає: 1) повне врахування особливостей природно-ресурсного потенціалу, демографічних, екологічних, інвестиційних та інших факторів; 2) самостійне визначення територіальними громадами та регіонами своїх довгострокових стратегій соціально-економічного розвитку та вибір засобів для їх реалізації; 3) активізацію внутрішніх чинників соціально-економічного розвитку територій.

«Громадоцентричний підхід в процесах оптимізації розвитку ґрунтується на таких базових компонентах: 1) community-based development; 2) community-driven development. Перший українською мовою зазвичай перекладають як розвиток, орієнтований на громаду, другий - розвиток за участі громади» [43].

Рис. 3.6. Вдосконалення соціально-економічного механізму забезпечення добробуту територіальної громади. Джерело: розроблено автором

Пояснення підходу до місцевого розвитку, заснованого на активах та ендегенному зростанні, охоплює: післявоєнне відновлення, акцент на соціальні та економічні пріоритети, забезпечення ефективного виконання функцій територіальною громадою, підвищення рівня публічних послуг та повне використання потенціалу громади.

Таким чином, концепція гарантування добробуту територіальних громад, особливо в Україні, що перебуває у стані війни, яка базується на принципах високої якості життя та людського розвитку, а також на спільній відповідальності органів місцевого самоврядування та мешканців за реалізацію добробуту, вимагає впровадження громадоцентричного підходу до соціально- економічного розвитку на місцевому рівні та застосування диференційованих методів регулювання розвитку територіальних громад.

ВИСНОВКИ

Соціально-економічний прогрес (СЕП) держави неможливий без врахування особливостей конкретних регіонів і територій. Для забезпечення сталого розвитку необхідно визначити сильні та слабкі сторони функціонування економічних систем на регіональному і територіальному рівнях, а також виявити як позитивні, так і негативні тенденції в еволюції місцевих громад. Важливо також ідентифікувати фактори та обставини, що є як рушіями, так і стримувачами соціально-економічного розвитку, а також з'ясувати причини, які призводять до значних розбіжностей у забезпеченні територіальних громад необхідними соціальними та економічними та ресурсами. Соціально- економічний розвиток територіальних громад має велике значення, оскільки саме на місцевому рівні вирішуються питання відтворення виробничих потужностей та продуктивних сил, реалізуються численні проекти, задовольняються основні соціальні потреби населення. Крім того, показники розвитку економіки на місцевому рівні служать важливим індикатором загального економічного стану країни.

На сьогодні для забезпечення соціально-економічного розвитку територіальні громади можуть залучати різноманітні джерела фінансування: цільові фонди ОМС, місцеві бюджети, місцеві позики, спонсорські та благодійні внески, пожертвування, а також фінансові ресурси комунальних установ. Однак основним джерелом фінансових ресурсів територіальних громад залишаються кошти місцевих бюджетів. Власні доходи місцевих бюджетів повинні стати головним джерелом їх фінансування, при цьому місцеві податки та збори мають формувати значну частку в їх доходній частині. Ключовою ознакою стану територіальної громади є соціально-економічний розвиток тієї території, на якій вона діє. Економічний розвиток у сільських районах тісно пов'язаний із залученням інвестицій, розвитком сільськогосподарської діяльності та ефективним використанням земельних ресурсів.

Дослідження було проведено на території Стрижавської громади, в результаті чого зроблено наступні висновки: Стрижавська територіальна громада

розташована в центральній частині Вінницької області, її площа складає 241,1 км². Площа сільськогосподарських угідь дорівнює 14 656 га, а загальна площа угідь громади становить 24110,71 га, з високим рівнем освоєності. Основними промисловими підприємствами громади є ТОВ «Бетон-Центр» та «Стрижавський граніт», які займаються видобутком будівельного та декоративного каменю, гіпсу, вапняку, глинистого сланцю та крейди.

Завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам та наявності великих площ сільськогосподарських земель у населених пунктах, віддалених від обласного центру, є можливість вести інтенсивне сільське господарство, вирощувати різноманітні культури та отримувати високоякісний урожай. На цій території сільськогосподарською діяльністю займаються підприємства, такі як ПП «Агрофірма Батьківщина», ФГ «Агрохутірське», ФГ «Коливайло», ТОВ «АгроПоділля і К», ТОВ «Перспективи Сосонки», ФГ «Надія ЗВ», ТОВ «Правничка компанія Справа» та інші.

Бюджет на 2023 рік сформовано на основі даних за 2022 рік щодо надходжень до бюджетів усіх органів місцевого самоврядування, які увійшли до складу громади, а також надходжень до бюджету Вінницького району, що припадали на Стрижавську ТГ. Обсяг дохідної частини бюджету Стрижавської селищної територіальної громади (без урахування трансфертів) на 2023 рік становить 76 562,768 тис. грн, зокрема: по спеціальному фонду - 1612970 грн., по загальному фонду - 74849898 грн. Основним джерелом доходів місцевого бюджету є податок і збір на доходи фізичних осіб - 40 568,487 тис. грн, що становить 54,2 % від загальних доходів загального фонду. Головним джерелом надходжень до спеціального фонду є власні доходи бюджетних установ - 1561,210 тис. грн, що складає 96,1 % від загальної суми надходжень цього фонду.

Об'єм видаткової частини бюджету Стрижавської селищної територіальної громади на 2023 рік складає 140 958,185 тис. грн, з яких: 5942,287 тис. грн - видатки спеціального фонду та 134 105,898 тис. грн - видатки загального фонду. Для зазначених цілей закладено 108 950,193 тис. грн, що становить 76,6 % від загальної суми бюджету громади. Зокрема, на такі галузі передбачено

фінансування: соціальний захист та соціальне забезпечення - 5 510,618 тис. грн (3,9 %); освіта - 95 735,713 тис. грн (68,0 % від загальних видатків бюджету); фізична культура і спорт - 2 589,364 тис. грн (1,8 %); культура і мистецтво - 4 034,598 тис. грн (2,9 %).

За результатами прямого виборчого процесу до Стрижавської селищної ради було обрано 26 депутатів, яких вибрали мешканці громади. Апарат Стрижавської селищної ради складається з 16 осіб, а очолює його міський голова Михайло Іванович Демченко. Головний виконавчий орган міської ради це виконавчий комітет, керівником якого є міський голова. Для розширення та підвищення якості надання послуг на території громади були створені Центр надання адміністративних послуг.

Остаточний результат бажаного становища соціально-економічного розвитку Стрижавської територіальної громади на 2030 рік був визначений на основі анкетних опитувань та аналізу стратегічних сесій. Стратегія розвитку була розроблена з урахуванням результатів SWOT-аналізу та обговорень з мешканцями громади, що дозволило визначити стратегічні пріоритети та сформулювати бачення майбутнього соціально-економічного розвитку територіальної громади.

На основі проведеного SWOT-аналізу для Стрижавської територіальної громади були визначені наступні ключові цілі та пріоритети: 1. Створення конкурентоспроможної громади з міцною економічною основою. 2. Забезпечення безпечних умов для життя мешканців. 3. Формування комфортного середовища з високими стандартами якості життя. 4. Розвиток інфраструктури, що відповідає принципам сталого розвитку. Інтеграція громади вимагає об'єднання різних аспектів розвитку, таких як економічні, управлінські, людські та фінансові фактори, ресурси, які наразі функціонують окремо в населених пунктах, що увійшли до складу однієї територіальної громади.

Фінансування реалізації Стратегії забезпечується за рахунок таких джерел: державних програм розвитку проблемних територій та транскордонного співробітництва; державного бюджету, включаючи фонд регіонального розвитку;

коштів міжгалузевих й галузевих державних цільових програм і бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, які спрямовані на розвиток відповідних сфер у регіоні; коштів місцевих бюджетів; міжнародної технічної допомоги, субвенцій та інших трансфертів з державного бюджету на місцеві бюджети; а також внесків міжнародних донорів і фінансових установ.

Розроблені стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку Стрижавської ТГ передбачають: підвищення рівня економічного розвитку громад через створення механізму державно-приватного партнерства, яке сприятиме залученню фінансових ресурсів для розвитку місцевого господарства, що, у свою чергу, дозволить покращити стан об'єктів комунальної та державної власності. Для вдосконалення інструментів місцевого соціально-економічного розвитку територій необхідно: запровадити систему фінансової підтримки бізнесу (наприклад, створення фонду для підприємців); розвинути інфраструктуру, що сприятиме започаткуванню та розширенню підприємницької діяльності в громадах; розробити систему моніторингу громадської думки, що дозволить оцінювати проблеми та перспективи економічного розвитку; запровадити постійну бізнес-освіту для підвищення рівня економічних знань працездатного населення та сприяти популяризації бізнес-освіти серед молоді; налагодити діалог між владою та бізнесом, створивши механізм оперативного реагування на запити та пропозиції підприємців (наприклад, через організацію бізнес-форумів); стимулювати міжрегіональне співробітництво, укладаючи угоди з іншими громадами для підтримки спільного економічного розвитку.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипенко І.М. Стратегічне управління розвитком об'єднаних територіальних громад. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2019. Вип. 2(22). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2019-02\(22\)/21.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2019-02(22)/21.pdf). (дата звернення: 11.09.2024).
2. Бліщук К. Інноваційні інструменти місцевого економічного розвитку. Ефективність державного управління. 2019. Вип. 2 (59). Ч. 2. С. 177188.
3. Білявський В.М. Територіальний брендинг як інструмент розвитку регіону (на прикладі Житомирської області). Вісник Хмельницьк. нац. унту (Економічні науки). 2019. Т. 3. С. 42-47.
4. Бондар І. С., Горник В. Г., Кравченко С. О., Кравченко В. В. Політика в публічному управлінні. К.: Ліра-К . 2020. 200 с.
5. Європейський досвід адміністративно-територіального реформування: політичний аспект. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 2018. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/844> (дата звернення: 07.09.2024).
6. Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу: аналітична доповідь. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2019. 115 с.
7. Желюк Т., Онофрійчук Д. Концептуальні засади використання публічного менеджменту в системі публічного управління. Інноваційна економіка. 2020. № 5-6. С. 30-36. URL; <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/625> (дата звернення: 07.09.2024).
8. Закон України «Про співробітництво територіальних громад». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 08.09.2024).
9. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 14.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 07.09.2024).
10. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від

05.02.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 04.09.2024).

11. Колодій, О. М. Особливості розвитку територіальних громад в сучасних воєнних умовах. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2024. № 13. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-13-02-05> (дата звернення: 11.09.2024).

12. Круглашов А., Бурега В. Здобутки і труднощі в реалізації децентралізації влади в Україні. Аспекти публічного управління. 2021. № 9(2). С. 11-18.

13. Лелеченко А. П. Зарубіжний досвід організації функціонування місцевого самоврядування: імплементація в Україні. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2668> (дата звернення: 07.09.2024).

14. Лубенець С. А., Троян О. А. Тенденції децентралізації публічної влади в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 2. С. 86-89.

15. Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Булавка О.Г. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року. Київ : ННЦ ІАЕ. 2020. 60 с.

16. МакМаллін К. Місцевий економічний розвиток - це постійна синергія дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл. URL: <http://pleddg.org.ua/ua/2016/kent-makmallin/> (дата звернення: 06.09.2024).

17. Мовчанюк, А. Публічне управління як стратегічний інструмент для забезпечення сталого розвитку територій. Економіка та суспільство. 2024. № 60. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-50>. (дата звернення: 11.09.2024).

18. Мовчанюк А.В. Концептуальні основи реформування системи державного управління в Україні. Публічне управління та митне адміністрування. № 2 (25). 2020. С. 20 - 24.

19. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування: станом на 10 листопада 2019 р. / Міністерство розвитку громад та територій України. Київ, 2019. 31 с. URL: <https://decentralization.gov.Ua/uploads/library/fLle/494/10.11.2019.pdf>. (дата

звернення: 11.09.2024).

20. Орлова Н.С. Реалізація механізмів публічного управління на рівні регіонів і територіальних громад в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 4. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/1394/1404> (дата звернення: 11.09.2024).

21. Пронько, Л., Затайдух, К., & Чорний, Я. Економічний розвиток територіальних громад: сутність, особливості та стратегічні перспективи. Економіка та суспільство. 2024. № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-65>.

22. Пронько Л. М. Соціальна політика об'єднаних територіальних громад як засіб відтворення людського капіталу сільських територій. Економічний дискурс. 2022. Випуск 1-2. С. 74-82.

23. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 08.09.2024).

24. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>. (дата звернення: 08.09.2024).

25. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 14.05.2020 р. № 157-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>. (дата звернення: 08.09.2024).

26. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 24.02.2018 р. № 141-VIII / Верховна Рада України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text. (дата звернення: 08.09.2024).

27. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 01.01.2017 р. № 79-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-19#Text>.

28. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких

законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 01.01.2017 р. № 71-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-19#Text> . (дата звернення: 08.09.2024).

29. Про утворення та ліквідацію районів: Постанова Верховної Ради України від 17.07.2020 р. від 807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>. (дата звернення: 08.09.2024).

30. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21.05.1997 № 280/97 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 08.09.2024).

31. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.07.2019 № 722/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019> (дата звернення: 08.09.2024).

32. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету міністрів України від 05.08.2020 №695 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF> (дата звернення: 08.09.2024).

33. Пальчук В. Розвиток економічного потенціалу громад у рамках реформи з децентралізації. Україна: події, факти, коментарі. 2018. № 11. С. 38 - 50.

34. Світовий О.М., Мовчанюк А.В., Дяченко М.І. Реформування адміністративно-територіального устрою в умовах децентралізації влади: проблеми та перспективи. Право та державне управління. № 3. 2020. С.157-161. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.3.23>. (дата звернення: 08.09.2024).

35. Семеніхіна О.В., Харченко І.І., Шищенко І.В. Цифровізація як основа вдосконалення організаційно-правового забезпечення управління розвитком соціальної сфери на рівні територіальної громади. Публічне управління і адміністрування в Україні. Вип. 26. 2021. С. 62-66. URL: <https://journal.iei.od.ua/archives/2021/26-2021/12.pdf> (дата звернення 12.09.2024 р.).

36. Спасів Н.Я. Об'єднана територіальна громада як новітній суб'єкт місцевого самоврядування: наукове пізнання. Науковий вісник Херсонського

державного університету. Сер. «Економічні науки». 2019. Вип. 33. С. 209-211.

37. Сторонянська І. З., Патицька Х. О. Адміністративно-фінансова децентралізація: цілі реформи та результати першого етапу. Регіональна економіка. 2019. № 1. С. 3-13.

38. Стратегія сталого розвитку «України - 2020» : Указ Президента України від 12.10.2015 № 5/2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. (дата звернення: 08.09.2024).

39. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти: монографія / С. М. Серьогін, Ю. П. Шаров, Є. І. Бородін, Н. Т. Гончарук [та ін.]; за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2016. 276 с.

40. Успішна територіальна громада: будуємо разом / М. Бриль, О. Врублевський, О. Данчева. Харків: Фактор, 2018. 128 с.

41. Чикаренко І.А., Чикаренко О.О., Ушакова А.С. Досвід стратегічного управління розвитком об'єднаних територіальних громад. Аспекти публічного управління. 2018. Том 6 (№10). С. 54-61.

42. Patyka N., Sokolova A., Movchaniuk A., Sysoieva I., Khirivskyi R. Ukraine's rural areas in the conditions of decentralization and local self government reform: challenges and prospects. Agricultural and Resource Economics. 2023. Vol. 9. № 3. Pp. 266-295. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.03.12>. (дата звернення: 08.09.2024).

43. Pronko L. M., T. Kolesnik, O. Samborska. Activities of united territorial communities as a body of local government in the conditions of power decentralization in Ukraine. Baltic Journal of Economic Studies. 2018. No 2. Volume 4. P.184 -190.

44. Офіційний веб-сайт Стрижавської територіальної громади. URL: <https://stryzhavska-rada.gov.ua/> (дата звернення: 01.10.2024).